

VII. KA OSTVARENJU PLANA

1. Mere i instrumenti za sprovođenje plana

Sprovođenje ovog prostornog plana, odnosno ostvarenje planskih rešenja, naročito onih koja predstavljaju strateške prioritete do 2014. godine, zahteva preciziranje obaveza i daljih aktivnosti u postplanskom periodu. Ovo se odnosi pre svega na dalju plansku razradu kao i na primenu planskih rešenja, propozicija i normi iz ovog prostornog plana kod drugih strateških i prostornih i sektorskih planskih dokumenata na nivou regiona, oblasti i opština. U tom smislu primena ovog plana počinje odmah posle njegovog usvajanja i utvrđivanja posebnim zakonom.

Da bi se uspostavio sistem vertikalne koordinacije između ovog prostornog plana, kao osnovnog strateškog dokumenta i drugih strateških planova koji se tiču prostornog razvoja Republike Srbije, u završnom delu ovog plana je obrađen:

- deo koji se odnosi na obaveze i smernice za plansku razradu u opštim i sektorskim planovima, strategijama i programima na regionalnom i oblasnom nivou i prioritete u izradi, u svemu prema Zakonu o planiranju i izgradnji, Zakonu o regionalnom razvoju i drugim zakonima;
- deo koji će da precizira osnovne norme za primenu kod planiranja gradova i opština;
- deo koji će da precizira obaveze i smernice za izradu Programa implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine, odnosno planskih rešenja koja predstavljaju strateške prioritete do 2014. godine;
- da uspostavi sistem horizontalne koordinacije i međuučiteljskih veza između ovog prostornog plana kao osnovnog strateškog dokumenta i drugih strategija koje se tiču prostornog razvoja Republike Srbije.

Ovim će se omogućiti sprovođenje: prostornog razvoja kao procesa koji se stalno odvija na teritoriji Republike Srbije koristeći njene resurse; prostornog planiranja kao aktivnosti i odgovornosti javnog sektora za unapređenje prostornog razvoja države, regiona ili opštine; prostornog plana kao akta opšteg značaja kojim javni sektor koordinira i usaglašava ekonomski i socijalni razvoj sa fizičkim, ekološkim i kulturnim kapacitetima određene teritorije, biti praktično rastumačen radi njihove primene u sistemu institucija na svim nivoima upravljanja i u privatnom sektoru. To istovremeno podrazumeva da aktivnosti svakog nivoa upravljanja moraju da budu i vertikalno i horizontalno međusobno usklađene odgovarajućim instrumentima u ostvarenju planiranog prostornog razvoja Republike Srbije utvrđenog Prostornim planom Republike Srbije od 2010. do 2020. godine.

1.1. Obaveze i smernice za plansku razradu

Planska razrada ovog prostornog plana sprovodiće se:

- direktnim putem, kroz izradu strateško-razvojnih planskih dokumenata čije je donošenje u nadležnosti Republike Srbije i Autonomne pokrajine Vojvodine, i to regionalnih prostornih planova i prostornih planova područja posebne namene;
- indirektnim putem, kroz izradu razvojnih i regulatornih planskih dokumenata čije je donošenje u nadležnosti jedinica lokalne samouprave, i to prostornih planova jedinica lokalne samouprave i urbanističkih planova.

Planska razrada Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine utvrđuje obavezu izrade regionalnih prostornih planova za područja svih regiona odnosno oblasti u Republici Srbiji, i to kao prioritarnu aktivnost koju je potrebno sprovesti do kraja 2012. godine, odnosno pre isteka prvog perioda implementacije ovog prostornog plana do 2014. godine. U izradi regionalnih prostornih planova prioritet imaju regioni i oblasti:

- za koje je već u toku izrada regionalnog prostornog plana na osnovu odluke Vlade Republike Srbije ili za čiju izradu su sprovedene pripreme aktivnosti i istraživanja, od strane Republičke agencije za prostorno planiranje;

- čiji je stepen razvijenosti ispod 75% republičkog proseka društvenog bruto proizvoda po glavi stanovnika i u kojima je demografski pad u periodu od popisa 1971. godine do 2010. godine veći od 50%;

- u kojima su osnovane i počele sa radom regionalne razvojne agencije i oblasne asocijacije (u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju) i u kojima je kroz odgovarajuće međunarodne projekte počela saradnja i obezbeđen deo finansijskih sredstava.

U skladu sa postavljenim obavezama i prioritetima, do kraja 2012. godine potrebno je doneti regionalne prostorne planove za:

- Pčinjsku i Jablaničku oblast;
- Borsku i Zaječarsku oblast;
- Topličku, Nišavsku i Pirotsku oblast;
- Podunavsku i Braničevsku oblast;
- Šumadijsku, Pomoravsku, Rašku i Rasinsku oblast;
- Mačvansku i Kolubarsku oblast;
- Zlatiborsku i Moravičku oblast.

U skladu sa posebnim nadležnostima biće urađeni, odnosno inovirani regionalni prostorni planovi za AP Vojvodinu i Region Beograd. Za AP Kosovo i Metohija radiće se dokument u vidu strategije prostorne integracije srpskih enklava kao okvir za izradu prostornih planova srpskih opština.

Prilikom izrade regionalnih prostornih planova i definisanja koncepcije regionalnog prostornog razvoja potrebno je metodološki i sadržajno razraditi i poštovati, u zavisnosti od specifičnosti regiona, sledeće osnovne smernice:

- teritoriju regiona/oblasti planski osposobiti za ubrzaniji prostorni razvoj radi jačanja njene konkurentnosti zasnovane na teritorijalnom potencijalu, kapacitetu i kulturom, prirodnom i privrednom identitetu i boljoj saobraćajnoj pristupačnosti i infrastrukturnoj opremljenosti;
- planski omogućiti kooperaciju i funkcionalnu integraciju (umrežavanje) gradova i opština, uz planske mere za jačanje i obnovu urbanih centara i, naročito, regionalnih centara;
- utvrditi planske mere za ubrzaniji razvoj (za slabo razvijene oblasti) odnosno prestrukturiranje privrednih i socijalnih aktivnosti;
- postaviti planski osnov za jačanje teritorijalne kohezije u regionu/oblasti definisanim funkcionalnim veza u okviru funkcionalnih urbanih područja, sa naglaskom na funkcionalno povezivanje grada i sela odnosno na identifikaciju razvojnih projekata za ruralno područje;
- definisati planski osnov za prekograničnu saradnju (kod graničnih oblasti) i funkcionalnu kooperaciju sa susjednim opštinama, oblastima ili regionima;
- teritoriju regiona/oblasti usmeriti oko načina korišćenja zemljišta i građenja što će biti razrađeno lokalnim prostornim planovima jedinica lokalne samouprave i urbanističkim planovima;
- izdvojiti strateške prioritete odnosno projekte regionalnog značaja.

Prostorni planovi regiona biće pripremani u međusobnoj koordinaciji sa strategijama i planovima regionalnog razvoja. U planskoj razradi ovog prostornog plana utvrđuje se obaveza izrade prostornih planova područja posebne namene za prostorne celine čiju posebnost određuje jedna ili više opredeljujućih namena, aktivnosti ili funkcija u prostoru koje su od republičkog interesa, i to za:

- područje nacionalnog parka i drugo područje prirodnog dobra;
- područje nepokretnog kulturnog dobra od izuzetnog značaja izvan građevinskog područja naselja;
- područje silva velike i srednje akumulacije i područje izvoršta vode (zone velikih prijemnika podzemne vode, veliki vodoprivredni i energetski sistemi u neposrednom sastavu velikih i srednjih akumulacija - uređaji za preradu vode, hidroelektrane i dr.);
- turističko područje;
- područje obimne površinske eksploatacije mineralnih sirovina (područje površinske eksploatacije energetskih, metalnih ili nemetalnih mineralnih sirovina u velikim rudarskim basenima);
- područje infrastrukturnog kompleksa, koridora ili mreže koridora međunarodne, magistralne i regionalne infrastrukture (saobraćajna, energetska, i vodoprivredna, i elektronska komunikaciona mreža i oprema); po potrebi i druga područja, odnosno objekti, za koje lokacijsku i građevinsku dozvolu izdaje nadležno ministarstvo, odnosno područja za koja nadležni organ utvrdi da postoji potreba planiranja njegovog uređenja ovom vrstom plana.

U izradi prostornih planova područja posebne namene prioritet imaju:

- područja u kojima se sprovode, ili su planirane aktivnosti od nacionalnog značaja, u skladu sa strategijama razvoja pojedinih oblasti donetim od strane Republike Srbije (saobraćaj i infrastruktura, turizam, vodoprivreda, rudarstvo i energetika i dr.);
- područja za koja nije urađena adekvatna planska dokumentacija, a na kojima je potrebno uspostaviti odgovarajući režim zaštite, ili na kojima je moguće izgraditi objekte za koje lokacijsku dozvolu i građevinsku dozvolu izdaje ministarstvo nadležno za poslove urbanizma i građevinarstva;
- područja u kojima se sprovode aktivnosti od nacionalnog značaja, a predstavljaju periferne i pogranična područja, područja u kojima su izraženi negativni demografski tokovi, ekonomski nerazvijena područja, područja u kojima je potrebno otkloniti posledice elementarnih nepogoda i dr.

Prostorni planovi posebne namene će biti pripremani u međusobnoj koordinaciji sa sektorskim planovima, strategijama i programima koji se tiču područja posebne namene, kao i sa nadležnim institucijama. U skladu sa postavljenim obavezama i prioritetima, kao i do sada sprovedenim aktivnostima na izradi prostornih planova i primeni Prostornog plana Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 13/96) od strane Republičke agencije za prostorno planiranje, potrebno je pratiti primenu i po potrebi izmeniti i dopuniti donete prostorne planove, kao i Programom implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine definisati prostorne planove područja posebne namene koji će se pripremati u narednih pet godina, uz uvažavanje sledećih prioriteta (do kraja 2012. godine):

Tabela 51. Pregled planskih dokumenata za pripremu i donošenje do 2012. godine

PROSTORNI PLAN PODRUČJA POSEBNE NAMENE	
PODRUČJE PRIRODNOG DOBRA	
Doneti planovi	Prioriteti za izradu
Prostorni plan područja posebne namene Nacionalnog parka Fruška Gora ("Službeni list APV", broj 16/04)	Prostorni plan područja posebne namene Nacionalnog parka Tara (rok: 2010.)
Prostorni plan područja posebne namene Vlasina ("Službeni glasnik RS", broj 133/04)	Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Uvac (rok: 2010.)
Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Obedska bara ("Službeni list APV", broj 8/06)	Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Zasavica (rok: 2010.)
Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Deliblatska peščara ("Službeni list APV", broj 8/06)	Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Koviljsko - petrovaradinski rit (rok: 2010.)
Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode i turističke regija Stara planina ("Službeni glasnik RS", broj 115/08)	Prostorni plan područja posebne namene Nacionalnog parka Đerdap (rok: 2010.)
Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Stari Begej - Carska Bara ("Službeni list APV", broj 8/09)	Prostorni plan područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode gomje Podunavlje (rok: 2010.)

Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode Golija ("Službeni glasnik RS", broj 16/09)	Prostorni plan područja posebne namene specijalnog rezervata prirode Suva planina (rok: 2011.)
Prostorni plan područja posebne namene Nacionalnog parka Kopaonik ("Službeni glasnik RS", broj 95/09)	Prostorni plan područja posebne namene Radan planina
	Prostorni plan područja posebne namene prirodnog dobra Beljanica - Kučaj
PODRUČJE KULTURNOG DOBRA	
Doneti planovi	Prioriteti za izradu
Prostorni plan područja arheološkog nalazišta Romulijana - Ganzigrad ("Službeni glasnik RS", broj 131/04)	Prostorni plan područja posebne namene kulturno - historijske celine Stari Ras sa Sopoćanima (rok: 2010/11.)
PODRUČJE SLIVA VELIKE I SREDNJE AKUMULACIJE I PODRUČJE IZVORIŠTA VODE	
Doneti planovi	Prioriteti za izradu
Prostorni plan područja sliva akumulacije Bogovina ("Službeni glasnik RS", broj 43/99)	Prostorni plan područja posebne namene slivnog područja akumulacije Ključ (rok: 2010.)
Prostorni plan područja izvorišta vodosnabdjevanja regionalnog podsistema Rzav ("Službeni glasnik RS", broj 131/04)	Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Čelije (rok: 2011.)
Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Bovan ("Službeni glasnik RS", broj 14/09)	Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Barje (rok: 2011.)
Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Stubo - Rovni ("Službeni glasnik RS", broj 20/09)	Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Grište (rok: 2012.)
	Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Prvonek (rok: 2011.)
	Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Vruci (rok: 2012.)
	Prostorni plan područja posebne namene sliva akumulacije Selova (rok: 2012.)
	Prostorni planovi područja posebne namene za korišćenje hidropotencijala za proizvodnju električne energije (Velika Morava, Ibar, Donja Drina, Srednja Drina, Đerdap 3, Bistrica) (rok: 2014.)
PODRUČJE OBIMNE EKSPLOATACIJE MINERALNIH SIROVINA	
Doneti planovi	Prioriteti za izradu
Prostorni plan područja eksploatacije Kolubarskog lignitskog basena ("Službeni glasnik RS", broj 122/08)	Prostorni plan područja eksploatacije Kostolačkog - ugljenog basena (rok: 2010/11.)
	Prostorni plan područja posebne namene Borsko - majdanpečkog rudarskog basena
PODRUČJE INFRASTRUKTURNOG KOMPLEKSA, KORIDORA ILI MREŽE KORIDORA MEĐUNARODNE, MAGISTRALNE I REGIONALNE INFRASTRUKTURE	
Doneti planovi	Prioriteti za izradu
Prostorni plan područja posebne namene graničnog prelaza Preševo sa elementima regulacionog plana ("Službeni glasnik RS", broj 26/02)	Prostorni plan područja posebne namene sistema produktovoda kroz Srbiju (Sombor - Novi Sad - Pančevo - Beograd - Smederevo - Jagodina - Niš) (rok: 2010.)
Prostorni plan područja infrastrukturnog koridora Niš - granica Republike Makedonije ("Službeni glasnik RS", broj 77/02)	Prostorni plan područja posebne namene infrastrukturnog koridora državnog puta prvog reda M 21 Novi - Sad - Ruma - Šabac i M 19 Šabac - Loznica (rok: 2010.)
Prostorni plan područja infrastrukturnog koridora autoputa E - 75, deonica Beograd - Niš ("Službeni glasnik RS", broj 69/03)	Prostorni plan područja posebne namene infrastrukturnog koridora državnog puta prvog reda M 24 Subotica - Kovin (rok: 2011.)
Prostorni plan područja infrastrukturnog koridora autoputa E - 75, deonica Subotica - Beograd (Batajnica) ("Službeni glasnik RS", broj 69/03)	Prostorni plan područja posebne namene koridora VII - reka Dunav (rok: 2011.)
Prostorni plan područja infrastrukturnog koridora granica Hrvatske - Beograd (Dobanovci) ("Službeni glasnik RS", broj 69/03)	Prostorni planovi za objekte prema članu 133. Zakona o planiranju i izgradnji
Prostorni plan područja infrastrukturnog koridora Niš - granica Bugarske ("Službeni glasnik RS", br. 83/03, 41/06 i 86/09)	Prostorni plan područja posebne namene infrastrukturnog koridora državnog puta prvog reda E - 761, deonica Požeга - Užice - Kotroman
Prostorni plan područja posebne namene infrastrukturnog koridora Beograd - Južni Jadran, deonica Beograd - Požeга ("Službeni glasnik RS", broj 37/06)	Prostorni plan područja posebne namene gasovodne mreže Republike Srbije

Prilikom izrade prostornih planova područja posebne namene potrebno je, u zavisnosti od specifičnosti prostora i aktivnosti, metodološki i sadržajno primeniti sledeće osnovne smernice:

- sagledavanje ekonomske i ekološke opravdanosti i socijalne prihvatljivosti planskih rešenja, naročito u slučaju značajnih finansijskih obaveza Republike prilikom uređenja prostora i privođenja nameni;
- sagledavanje širih regionalnih aspekata razvoja područja posebne namene;
- koordinacija procesa izrade plana sa izradom sektorskih planova ili tehničke dokumentacije za pojedine objekte i sisteme, u cilju sagledavanja ekonomske, ekološke i tehničko-tehnološke opravdanosti, uklapanja planiranog razvoja aktivnosti i sistema u okruženje i povećanja učešća javnosti u fazama planiranja;
- definisanje "održivog koncepta zaštite" u planiranju područja prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara, koji pored propisivanja režima i mera zaštite treba da obezbedi njihovu prezentaciju, održivo korišćenje i povećanje atraktivnosti područja i održiv razvoj lokalnih zajednica;
- definisanje planskih rešenja na način da se inicira i omogući razvoj javno - privatnog partnerstva u uređenju i korišćenju prostora;
- definisanje planskih rešenja i instrumenata i mera implementacije kojima bi se podstakla upotreba obnovljivih izvora energije, kao i razvoj različitih vidova saobraćaja (železnički, vodni i dr);
- uvažavanje činjenice o izjednačavanju svih oblika svojine nad zemljištem, kroz povećanje stepena fleksibilnosti planskih rešenja gde je to moguće na području posebne namene, na način da plan predstavlja sistem pravila u uređenju i izgradnji na određenoj teritoriji.

Prilikom izrade prostornih planova, odnosno planske razrade Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine, od posebnog je značaja planiranje načina korišćenja zemljišta, kako bi se podstaklo i usmerilo plansko korišćenje prostora na način da se postigne dovoljna fleksibilnost i koordinacija među nivoima planiranja. Regionalnim prostornim planom korišćenje zemljišta je potrebno prikazivati kao osnovnu namenu kojom su okvirno određene celine osnovnih kategorija zemljišta (poljoprivredno, šumsko, vodno i građevinsko) i koje se mogu korigovati i detaljnije odrediti kroz izradu prostornog plana jedinice lokalne samouprave i prostornog plana područja posebne namene, a na način i u skladu sa kriterijumima određenim regionalnim prostornim planom. Prostornim planovima posebne namene se posebno utvrđuju režimi, uslovi i mere zaštite, korišćenja i uređenja prostora koji se određuju za posebne namene (koridor, zona, područje), dok se preostali prostor u granicama plana rešava okvirno po pitanju korišćenja zemljišta ostavljajući mogućnost lokalnoj samoupravi da precizira način korišćenja, zaštite i građenja u njemu.

Prostorni plan jedinice lokalne samouprave se neposredno usklađuje sa Prostornim planom Republike Srbije od 2010. do 2020. godine do donošenja regionalnog, odnosno prostornog plana područja posebne namene u čijem se obuhvatu nalazi teritorija ili deo teritorije jedinice lokalne samouprave.

1.2. Obaveze i smernice za program implementacije

Blíže obaveze i smernice za razradu ovog prostornog plana biće definisane Programom implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine (u daljem tekstu: Program), kojim će se propisati:

- prioritetni projekti za ostvarenje ciljeva prostornog razvoja Republike Srbije;
- dinamika izrade prioriteta projekata;
- iznosi i izvori sredstava za finansiranje projekata;
- odgovornost za izvršenje projekata;
- kriterijumi i indikatori za praćenje promena stanja u prostoru.

Osim toga, Program će sadržati i:

- uputstva za reviziju, u skladu sa odredbama ovog prostornog plana, svih donetih strateških dokumenata na državnom nivou (strategija, planova, programa, ključnih projekata itd.);

- uputstva za reviziju, u skladu sa odredbama ovog prostornog plana, zakona i drugih propisa, koja je neophodna za potrebe ostvarivanja ovog prostornog plana;
- uputstva za izradu smernica za ostvarivanje ovog prostornog plana kroz druge dokumente razvoja i zaštite životne sredine (master planove, regionalne strategije, programe i projekte, lokalne planove razvoja i zaštite itd.);
- uputstva za prilagođavanje na regionalnom nivou za potrebe strateškog razvoja i upravljanja;
- prostomo-ekološke norme za ostvarivanje ovog prostornog plana;
- uputstva za dajni rad na scenarijima održivog (prostomo-ekološkog) razvoja, organizacije i uređenja teritorije Republike Srbije, za prilagođavanje na produženo trajanje globalne krize;
- prioritete, u oblastima: istraživačke podrške; institucionalnog i organizacionog prilagođavanja u oblasti prostornog i urbanističkog planiranja i politike zaštite životne sredine, kao i drugog strateškog istraživanja, mišljenja i upravljanja; informatičke podrške; u pogledu izrade prostornih i urbanističkih planova, kao i ključnih dokumenata u oblasti zaštite životne sredine; skup indikatora za potrebe praćenja ostvarivanja i ex post evaluacije ostvarivanja ključnih odredbi ovog prostornog plana.

Kratkoročni i srednjoročni prioriteta u ostvarivanju ciljeva i institucionalno-organizacionom prilagođavanju

Za većinu ciljeva koji su definisani u ovom prostornom planu, neophodna je izgradnja čvrstog pravnog poretka, kao i bolje institucionalno organizovanje u oblasti strateškog mišljenja, istraživanja i upravljanja razvojem, kao bitnih elemenata -segmenta tzv. "mekog teritorijalnog kapitala". Prioriteti (prioritetni projekti i programi) u jačanju institucionalnog sistema obuhvataju sledeće:

- u Vladi formirati interesomno telo za usklađivanje sektorskih politika prema zajedničkom strateškom okviru;
- formirati zajednički savet za regionalni i prostorni razvoj Republike Srbije;
- izvršiti analizu usklađenosti zakonodavstva sa stanovišta uvođenja prostomo-urbanističkih i ekoloških razloga, principa i kriterijuma u odlučivanju o razvoju;
- dalje usavršavanje Zakona o prostornom planiranju i izgradnji koji će adekvatno da reflektuje novije evropske trendove u prostornom i urbanističkom planiranju;
- pristupiti reviziji Zakona o regionalnom razvoju na osnovu široke društvene i profesionalne rasprave o ključnim pitanjima, mogućnostima i ograničenjima decentralizacije Republike Srbije;
- iz nacionalnih i regionalnih strateških dokumenata, izdvojiti projekte koji će biti osnova za kandidovanje i dobijanje sredstava iz evropskih pretpostupnih i drugih fondova;
- definisati projekt za bolje institucionalno pozicioniranje agencija zaduženih za pitanja razvoja, njihovo kadrovsko poboljšanje i veće korišćenje kompetentnog znanja;
- definisati projekt prilagođavanja univerzitetske i srednjoškolske nastave nacionalnim ciljevima strateškog razvoja i integrisanja u evropske prostorne strukture;
- uraditi nacionalnu profesionalnu (planersku, istraživačku, statističku i dr) platformu, i na osnovu nje Republiku Srbiju priključiti ESPON-u 2007-2013;
- SKGO Republike Srbije unaprediti u pogledu podrške ostvarivanju državne politike prostornog razvoja;
- razviti sistem podrške umrežavanju opština i gradova;
- izvršiti sistematsku i rigoroznu analizu svrsishodnosti, usklađenosti sa prostomo-urbanističkim procedurama i druge usklađenosti ocene strateškog uticaja na sredinu;
- izraditi projekt o mogućnostima uvođenja "ocene teritorijalnog uticaja" (TIA/Territorial Impact Assessment) u sektorskom i međusektorskom odlučivanju, na nacionalnom i sub-nacionalnim nivoima, i uskladiti je sa primenom instrumenta "ocena strateškog uticaja na životnu sredinu" u prostornom i urbanističkom planiranju, odnosno, sa njegovim boljim proceduralnim pozicioniranjem;
- definisati projekt za širenje javno-privatnog partnerstva po pitanjima održivog prostornog razvoja;
- definisati projekt reforme javnog sektora sa stanovišta pripremanja, donošenja strateških razvojnih odluka;
- definisati projekt procene instrumenata za usmeravanje regionalnog (prostornog, teritorijalnog i sl.) razvoja, a naročito za ostajanje stanovništva i privlačenje kapitala da produktivno investira u nekim područjima;
- znatno povećati izdatke za nauku, istraživanje i razvoj i njihovo učešće u BDP-u; definisati nove programe istraživanja, koji doprinose bržoj obnovi strateškog mišljenja, istraživanja i upravljanja;
- hitno urediti statistički sistem i praksu u skladu sa standardima EUROSTAT-a, prilagođen specifičnostima Republike Srbije i urediti sve druge prostorne i s njima povezane evidencije (katastar i dr.).

1.3. Odnos prema dugoročnim razvojnim strategijama (nivo države i regiona)

Prostorni plan Republike Srbije od 2010. do 2020. godine je u najvećoj meri oslonjen na važeće sektorske strategije koje je usvojila Vlada. Donošenjem ovog prostornog plana utvrđen je i osnov za dalje definisanje ili redefinisane strategija na državnom i regionalnom nivou, u onoj meri u kojoj imaju uticaj na prostorni razvoj Republike Srbije. Od posebnog značaja su nacionalne sektorske strategije u oblasti poljoprivrede, šumarstva, energetike, turizma, privrednog razvoja, regionalnog razvoja, Nacionalni program zaštite životne sredine, kao i sveobuhvatna Strategija održivog razvoja. Pored strategija u sprovođenju ovog prostornog plana od ključnog značaja su sektorski razvojni dokumenti - osnove.

U sektoru poljoprivrede, prostorni plan se sprovi izradom poljoprivrednih osnova (nivo Republike, za teritoriju autonomne pokrajine i teritoriju jedinice lokalne samouprave) i godišnjih programa sprovođenja ovih osnova. Poljoprivredne osnove se izrađuju na osnovu principa hijerarhije i međusobne vertikalne usaglašenosti, a moraju biti usaglašene sa planskim dokumentima. Poljoprivrednim osnovama se razrađuju planske smernice za očuvanje poljoprivrednog zemljišta, stvaraju se preduslovi i dalje razrađuju planske preporuke za sprečavanje procesa depopulacije i razaranja zemljišnog prostora, izrade programa i projekata zaštite, uređenja i korišćenja poljoprivrednog zemljišta, procene ugroženosti poljoprivrednog zemljišta, procene pogodnosti za održavanje i korišćenje poljoprivrednog zemljišta u skladu sa principima održivog razvoja, stvaranja preduslova za primenu naučno-tehnoloških dostignuća u oblasti zaštite, uređenja i korišćenja poljoprivrednog zemljišta i izrade dugoročne strategije razvoja poljoprivredne proizvodnje, u skladu sa lokalnim i ukupnim ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem.

U sektoru šumarstva, prostorni plan se sprovi izradom planova razvoja šumskih područja, odnosno planova razvoja šuma u nacionalnim parkovima, za šumska područja: Južnomoravsko, Jablaničko, Nišavsko, Moravsko, Topličko, Timočko, Severnomoćujsko, Južnomoćujsko, Rasinsko, Donjebarsko, Gornjebarsko, Šumadijsko, Goljsko, Tarsko-zlatiborsko, Limsko, Podrinjskokolubarsko, Posavsko-podunavsko, Sremsko, Banatsko, Severnomoćujsko, Južnomoćujsko, Pomoravsko, Nerodimskolepevačko, Sarskopodirsko, Prokletijsko-bistričko, Ibarsko i Kosovsko. Plan razvoja šumskih područja, odnosno plan razvoja šuma u nacionalnom parku utvrđuje pravce razvoja šuma i šumarstva s planom za njegovo sprovođenje za šumsko područje, opšte smernice razvoja, ciljeve i mere za unapređivanje šuma; izveštaj o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu; načine očuvanja i jačanja opštekorisnih funkcija šuma i zaštitu šuma u skladu sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim ovim planom.

U sektoru lovstva i ribarstva, prostorni plan se sprovi izradom lovnih osnova za lovno područje i program unapređenja ribarstva za ribarska područja (Ribarsko područje "Srbija - Vojvodina", Ribarsko područje "Srbija - zapad", Ribarsko područje "Srbija - jugozapad", Ribarsko područje "Srbija - jug", Ribarsko područje "Srbija", Ribarsko područje "Srbija - centar"). Lovnim osnovama za lovna područja usaglašenim sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim ovim planom, definišu se uslovi za preduzimanje istovremenih mera u lovištima, (koja čine lovno područje), za gaženje i unapređivanje gazdovanja sa krupnom divljači u skladu sa ekološkim i privrednim uslovima.

U sektoru vodoprivrede, prostorni plan se sprovi izradom vodoprivrednih osnova Republike Srbije, vodoprivrednim osnovama za vodna područja, planovima za upravljanje vodnim režimom, vodoprivrednim bilansom i opštim planom za odbranu od poplava. Ovim dokumentima utvrđuje se dugoročna strategija i integralni plan upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije, na jednom ili više vodnih područja ili delu vodnog područja, u skladu sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim ovim planom.

U sektoru rudarstva i energetike, prostorni plan se sprovi izradom dugoročnih programa eksploatacije ležišta, strategijom i planovima razvoja energetike. Ovim dokumentima određuju se: dugoročni ciljevi razvoja pojedinih energetske delatnosti u skladu sa principima održivog razvoja, prioriteti razvoja, izvori i način obezbeđivanja potrebnih količina energije, odnosno energenata, podsticajne mere za finansijska ulaganja u energetske objekte u kojima će se koristiti obnovljivi izvori energije, podsticajne mere za povećanje energetske efikasnosti, uslovi i način za obezbeđivanje zaštite prirode i životne sredine i mere za sprovođenje te zaštite i drugi elementi od značaja za ostvarivanje ciljeva energetske politike. Sektorski dokumenti iz oblasti rudarstva i energetike, će biti usaglašeni sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim prostornim planom.

U sektoru elektronskih komunikacija, prostorni plan se sprovi izradom strategije razvoja elektronskih komunikacija, kojom se obezbeđuju uslovi za razvoj elektronskih komunikacija u Republici Srbiji, zaštita interesa korisnika elektronskih komunikacionih usluga, stvaranje uslova za zadovoljavanje potreba korisnika za elektronskim komunikacionim uslugama, podsticanje konkurentnosti, ekonomičnosti i efikasnosti u obavljanju delatnosti u oblasti elektronskih komunikacija. Ova strategija će biti usaglašena ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim prostornim planom.

U sektoru privrede i regionalnog razvoja, prostorni plan se sprovi planovima i programima razvoja u kojima se predviđa izgradnja privrednih (industrijskih objekata), koji su u nadležnosti Republike za izdavanje građevinske dozvole, kao i koji podležu izdavanju integrirane dozvole, odnosno proceni uticaja na životnu sredinu. Razvojni dokumenti regionalnog razvoja (Nacionalni plan regionalnog razvoja i regionalna razvojna strategija), se usaglašavaju sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim prostornim planom u skladu sa zakonom.

U sektoru turizma, prostorni plan se sprovi nacionalnom strategijom razvoja turizma i programima razvoja posebnih vidova turizma za turističke prostore (tzv. master planovi). Ovi dokumenti će biti usaglašeni sa ovim prostornim planom i drugim prostornim planovima, jer se po pravilu, turistička područja nalaze u okviru zaštićenih prirodnih dobara ili u neposrednoj blizini. Posebno je neophodno da turistički prostori i turističke regije, budu u potpunosti usaglašeni sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim ovim prostornim planom.

U sektoru zaštićenih prirodnih dobara, biodiverziteta, očuvanja prirodnih staništa divlje flore i faune, prostorni plan se sprovi planovima upravljanja zaštićenim područjima. Po pravilu, u okviru zaštićenih prirodnih dobara nalaze se vredni prostori sa aspekta biodiverziteta i značajni za očuvanje prirodnih staništa divlje flore i faune, za koje se posebno pripremaju prostorni planovi područja posebne namene, koji će biti usaglašeni sa ovim prostornim planom. Programi zaštita i razvoja zaštićenog prirodnog dobra će biti usaglašeni sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim ovim prostornim planom.

U sektoru odbrane zemlje i zaštite od elementarnih nepogoda, prostorni plan se sprovi programima, planovima i drugim dokumentima razvoja sistema odbrane Republike Srbije u skladu sa ciljevima i zadacima odbrane i procenom bezbednosti koje su definisane u Strategiji nacionalne bezbednosti i Strategiji odbrane Republike Srbije. Razvojni dokumenti sistema odbrane usaglašavaju se sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim ovim prostornim planom u skladu sa zakonskom regulativom.

U sektoru civilne zaštite, prostorni plan se sprovi programima, planovima i drugim dokumentima koji se odnose na zaštitu i spasavanje i civilnu zaštitu, u skladu sa procenama ugroženosti i potreba i mogućnosti za zaštitu i spasavanje. Ovi dokumenti se na svim nivoima usaglašavaju sa ciljevima, koncepcijom, planskim rešenjima i smericama za sprovođenje utvrđenim ovim prostornim planom u skladu sa zakonskom regulativom.

1.4. Informaciona podrška prostornom razvoju Republike Srbije

Nivoi delovanja u cilju unapređenja informacione osnove prostornog razvoja Republike Srbije definisani su na osnovu trenutnog stanja i identifikovanih problema u oblasti informacione podrške prostornom i teritorijalnom razvoju, kao i prema specifičnostima i strukturi aktivnosti koje u periodu implementacije treba da postignu određene rezultate.

Donošenjem Zakona o planiranju i izgradnji ("Službeni glasnik RS", br. 72/09 i 81/09 - ispravka) i Zakona o državnom premeru i katastru ("Službeni glasnik RS", broj 72/09), uspostavljeni su temelji za razvoj Nacionalne infrastrukture geoprostornih podataka - NIGP. Evropska unija formalise svoje politike u pravcu jačanja teritorijalne kohezije, koja pored ekonomske i socijalne kohezije čini osnovno polazište za kohezijsku politiku uopšte. Prostorno praćenje podataka se naročito pokazalo kao potreba u sferi ostvarivanja politike životne sredine, kao i ostalih politika koje mogu imati uticaja na nju. U tom cilju Evropska unija je usvojila Direktivu 2007/2/EK (INSPIRE) za razvoj infrastrukture prostornih informacija, dok je krajem 2008. godine doneta uredba za njeno sprovođenje, čime je uspostavljen zakonski okvir za razvoj infrastrukture prostornih informacija.

Nacionalna infrastruktura geoprostornih podataka predstavlja strategiju, tehnologiju, pravila, standarde i ljudske resurse koji su potrebni za obradu, čuvanje, pristup, razmenu i optimalno korišćenje geoprostornih podataka Republike Srbije. NIGP je od opšteg interesa za Republiku Srbiju kako bi se doprinelo da se ciljevi utvrđeni zakonima što efikasnije realizuju. Republičkom geodetskom zavodu je povereno osnivanje i održavanje baze Nacionalne infrastrukture geoprostornih podataka, a zakonom se od organa državne uprave, organa lokalne samouprave, javnih preduzeća, pravnih lica kojima je povereno upravljanje geodetskim, pravnih lica koja koriste podatke i servise obuhvaćene NIGP-om, kao subjektima NIGP-a, nalaze da obezbede opise skupova geodetskih i servisa u obliku meta - podataka. U tom cilju je i obaveza Republičke agencije za prostorno planiranje uspostavljanje jedinstvenog sistema pokazatelja za prostorno planiranje u skladu sa sistemom ESPON (evropska mreža institucija koje se bave prikupljanjem informacija i pokazatelja za prostorno planiranje).

Informacioni sistem prostornog razvoja Republike Srbije temeljiće se na međusobno usklađenim i povezanim registrima geodetskih, evidencijskih i drugih podataka, usklađenih sa statističkim podacima. Prostornim planom Republike Srbije planirano je da se uređenje i korišćenje prostora zasniva na načelima održivog razvoja, postizanju ravnogernog regionalnog razvoja, usaglašenosti sa evropskim standardima i normativima u oblasti planiranja i uređenja prostora u cilju stvaranja uslova za prekograničnu i međunarodnu saradnju i uključivanje Republike Srbije u procese evropskih integracija. Samim tim je prihvaćen i koncept INSPIRE -a da se omogući stvaranje prostorne informacione infrastrukture, koja korisnicima isporučuje integrisane prostorne informacione usluge.

Programom implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine će se propisati mere i aktivnosti za sprovođenje za period od pet godina, a na osnovu koga će se podnositi godišnji izveštaj o sprovođenju ovog prostornog plana, odnosno o problemima prostornog razvoja Republike Srbije. Tome će da prethodi utvrđivanje odgovarajućih mehanizama koordinacije, u standardizaciji modela podataka, kako bi se kreirao zajednički sklop modela iz kojih bi se mogle sprovesti analize podataka, koordinacija i vizuelizacija, a sa ciljem da se omogući pristup aktuelnim

meta -podacima u realnom vremenu.

Prioriteti u ovoj oblasti su:

- razvoj prostornog informacionog sistema u odnosu na potrebne podatke u okviru prostornog plana, kao i potrebe za međunarodnim upoređivanjem i teritorijalnom kooperacijom sa susednim područjima;

- definisanje instrumenata prostornog informacionog sistema, koji omogućavaju pripremu i praćenje izvršavanja prostornih akata u elektronskom obliku, a posebno: analize stanja i očekivana delovanja urbanog sistema, rezultate istraživanja o problemima prostornog razvoja od značaja za teritoriju države, predloge i obrasce za vođenje postupka pripreme i praćenja izvršavanja prostornih akata.

Svrha prostornog informacionog sistema, koji se uspostavlja i objedinjuje za obavljanje zadataka države i sprovođenje zadataka regiona, oblasti i opština po pitanjima uređenja prostora, uključujući pripremu i promene prostornih akata regiona, oblasti i opština je da se konstatuju promene stanja u prostoru, kao i omogućavanje da se javnost upozna sa tim.

Sprovođenje ovog sistema se odnosi na:

- strukturalno definisanje i institucionalizaciju setova razvojnih indikatora na svim prostornim nivoima, ujedno obezbeđujući njihovu komparativnu kompatibilnost sa sistemom indikatora uspostavljenim na međunarodnom nivou;

- podizanje kapaciteta u institucijama javne uprave u oblasti primene informacionih alata za generisanje indikatora razvoja i podršku višekriterijumskoj evaluaciji razvojnih efekata;

- podizanje kapaciteta za proces razvoja lako razumljivih javnih informacionih servisa o stanju razvojnih indikatora i efektima implementiranih planova, programa i projekata i drugih dokumenata;

2. Indikatori i ključni prioriteti prostornog razvoja Republike Srbije

Prostorni razvoj Republike Srbije će predstavljati trajnu i permanentnu odgovornost svih aktera koji će u njemu da učestvuju, a naročito: uprave i nadležnih institucija na svim nivoima; javnog i privatnog sektora koji će svojim aktivnostima da deluju na prostor i njegove elemente; planera, urbanista, inženjera, i dr. stručnjaka koji će svojim delovanjem da utiču na promene u prostoru odnosno na kvalitet promena na određenoj teritoriji opštine, oblasti ili regiona. U tom smislu prostorni razvoj se definiše kao sistem bitnih promena u rasporedu aktivnosti na određenoj teritoriji u okviru Republike Srbije ali i prekogranično, uz pretpostavljeno unapređenje veza i koordinaciju između ekonomskog i socijalnog razvoja, kako međusobno tako i sa prirodnim, ekološkim i kulturnim potencijalima i ograničenjima, pri tom regulišući odnos između javnog i privatnog interesa. Kod ovoga treba imati u vidu neophodnost: striktno kontrole zaštite i unapređenja javnog dobra odnosno sistema od javnog interesa; održivog korišćenja resursa i održivosti određenih aktivnosti; poštovanje onoga što predstavlja privatni interes i pravo vlasništva ukoliko ne uzurpira javno dobro i javni interes.

Prostorni razvoj Republike Srbije, zasnovan na ovom prostornom planu, će narednih deset godina, uz eventualne izmene i dopune, biti praćen od strane ministarstva nadležnog za prostorno planiranje, koje će dvogodišnje izveštavati Vladu o stanju, promenama i problemima prostornog razvoja Republike Srbije. Izveštaj će pripremati Republička agencija za prostorno planiranje a na osnovu informacionog sistema za praćenje prostornog razvoja Republike Srbije. Ovaj sistem će biti organizovan preko indikatora za monitoring prostornog razvoja Republike Srbije koji su u ovom prostornom planu prikazani kao model, a koji će biti precizirani i utvrđeni Programom implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine.

2.1. Model glavnih indikatora za monitoring prostornog razvoja Republike Srbije

Izabrani indikatori, kao i čitav informacioni sistem monitoringa biće fazno ocenjivani uporedo sa izveštajima o realizaciji ovog prostornog plana, kroz tri trogodišnja perioda implementacije i konačno u finalnoj oceni postignutih rezultata na implementaciji ovog prostornog plana. Krajem tog perioda mogao bi se realno odrediti ukupan doprinos i perspektiva ovog sistema monitoringa, kao i usvojenih indikatora prostornog razvoja Republike Srbije.

Za postavljanje osnova kontinuiranog monitoringa prostornog razvoja Republike Srbije preduslov je identifikacija i specificiranje indikatora koji na prikladan i svojstven način opisuju prostorni razvoj Republike Srbije. Jedan od glavnih izazova je da se preko Programa implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine dođe do ograničenog broja indikatora koji će imati veliku tematsku pokrivenost, uključujući prihvaćeno opredeljenje da indikatori budu usklađeni sa raspoloživim i dostupnim bazama podataka i usmereni ka pet osnovnih ciljeva prostornog razvoja Republike Srbije. Takvi indikatori treba da ispunje određene uslove, pre svega, u pogledu kvaliteta (relevantnosti), prostorne pokrivenosti i prostornog nivoa. Važan zahtev je da izabrani indikatori budu usklađeni sa uspostavljenim indikatorima za monitoring evropskog prostora koji se razvija u okviru programa ESPON (European Spatial Planning Observatory Network).

Opis indikatora

Cilj 1: URAVNOTEŽENI REGIONALNI RAZVOJ I UNAPREĐENA SOCIJALNA KOHEZIJA

Održivi demografski razvoj

Gustina naseljenosti (kritična masa)

Odnos broja stanovnika i površine teritorije: $G=S/P$ (st/km^2) (S - broj stanovnika, P - površina teritorije)

Stopa salda migracija

Mehanička komponenta porasta broja stanovnika određenog područja iskazana razlikom ukupne stope rasta i stope prirodnog priraštaja $M=(St2-St1)-(R-U)/St1$ (S - broj stanovnika, R - broj rođenih, U - broj umrlih t1, t2 - početna, krajnja godina)

Udeo stanovništva po velikim starosnim grupama

Udeo mlade populacije (do 14 godina starosti), sredovečne populacije (15 -64 godina) i stare populacije (preko 65 godina) u ukupnom stanovništvu: $S15-/S*100$; $S15-64/S*100$; $S65+/S*100$ (S - broj stanovnika)

Stopa fertiliteta

Suma verovatnoće rađanja prema starosti žena između 15 i 49 godina

Unapređenje socijalne i ekonomske kohezije

Stanovništvo sa visokim obrazovanjem

Udeo stanovništva sa stečenim visokim stepenom obrazovanja u ukupnom stanovništvu iznad 15 godina starosti (%)

Udeo nezaposlenog stanovništva do 25 godina

Udeo nezaposlenih lica do 25 godina starosti u ukupnom radnoaktivnom stanovništvu

Zaposlena lica sa visokim stepenom obrazovanja

Udeo zaposlenih lica sa visokim stepenom obrazovanja u ukupnom broju zaposlenih stanovnika (%)

Zaposleni na određeno vreme (% broja zaposlenih)

Udeo zaposlenih na određeno vreme u ukupnom broju zaposlenih

Stopa zapošljavanja starijih radnika

Godišnje promene u udelu broja zaposlenih lica starosti 55-64 godina u ukupnom broju stanovnika iste starosne grupe

Broj socijalno (neprofitnih) stanova prema broju domaćinstava u programu socijalnog stanovanja

Godišnja ponuda socijalno neprofitnih stanova u odnosu na broj domaćinstava koja čine ciljnu grupu programa socijalnog stanovanja

Smanjenje socijalne isključenosti i siromaštva

Stopa aktivnosti muške/ženske populacije (15-64 godina)

Udeo radno-aktivnog muškog/ženskog stanovništva starosti 15-64 godina u ukupnom broju muškog stanovništva u istoj starosnoj grupi

Stopa zaposlenosti

Godišnje promene u učešću broja zaposlenih lica starosti 15-64 godine u ukupnom broju stanovnika iste starosne grupe

Stopa rasta broja aktivnih lica prema stopi rasta broja lica sa ličnim prihodom i izdržavanih lica

Godišnje promene udela aktivnih lica u odnosu na udeo lica sa ličnim prihodom i izdržavanih lica u ukupnom stanovništvu

Indeks "reda veličine" u visini BDP

Rang opština/regiona prema visini BDP.

"Gini index" prihoda domaćinstava

Procenat prihoda koji ostvaruje 20% najbogatijih domaćinstava u odnosu na procenat prihoda koji ostvaruje 20% najsiromašnijih domaćinstava

Regionalni indeks cena

Vrednost "potrošačke korpe" (U Espon relacijama prihvata se različito određivanje "potrošačke korpe" prema specifičnostima lokalne kulture i navika)

Broj domaćinstava koji žive ispod granice siromaštva

Broj domaćinstava čiji su prihodi ispod praga od 60% prosečnog nacionalnog prihoda

Godišnja stopa nezaposlenosti

Godišnje promene udela nezaposlenih lica (po starosti i polu) u ukupnom broju aktivnih lica

Udeo dugotrajne nezaposlenosti

Udeo lica koja su nezaposlena duže od 12 meseci (po starosti i polu), u ukupnom broju aktivnih lica

Udeo domaćinstava sa najmanje jednim nezaposlenim članom

Udeo domaćinstava sa najmanje jednim nezaposlenim članom u određenom periodu vremena u ukupnom broju domaćinstava u regionu

Uravnoteženost naseljske strukture

Indeks "reda veličine" naselja prema broju stanovnika

Rang opština/regiona prema broju stanovnika

Stepen koncentracije stanovništva regiona u primarnom centru

Udeo stanovništva regiona koji žive u najvećem gradu regiona

BDP po stanovniku u odnosu na prosek EU15

Promene u relativnom nivou razvijenosti države / regiona / glavnog grada u odnosu na prosek EU15 (BDP po stanovniku kao % proseka EU15)

Izohrona dostupnost usluga od opšteg interesa regionalnog nivoa

Udeo stanovništva regiona koje živi u vremenskim izohronama od 30/45/60 min. (autom) od javnih ustanova regionalnog značaja, npr. univerzitet, kliničko-bolnički centar). Algoritam zahteva da su podaci o broju stanovnika raspoloživi na nivou opština ili rasterskom nivou, kako bi se podaci agregirali na regionalnom nivou

Prosečno vreme putovanja do najbliža tri regionalna centra

Prosečno vreme putovanja automobilom od svakog rasterskog polja do tri najbliža regionalna centra sa više od 100 000 stanovnika. Veličina rasterskog polja trebalo bi da bude 1x1 km ili 2x2 km; rezultate sa rasterskog nivoa treba dalje agregirati do regionalnog nivoa

Demografski trendovi urbanih područja u odnosu na ruralna područja

Promena ukupnog broja stanovnika unutar područja koje je identifikovano kao urbano, u poredenju sa promenom ukupnog broja stanovnika ostalog dela regionalne teritorije (koje se smatra ruralnim)

Obim dnevnih migracija

Razlika u broju stanovnika koji rade u mestu stanovanja i broja zaposlenih koji stanuju u drugom mestu od mesta rada. Kao dopuna ili varijanta ovog pokazatelja je: % dnevnih migracija zaposlenog stanovništva u odnosu na ukupan broj lica koje obavlja delatnost

Udeo dnevnih migracija većeg radijusa

Udeo dnevnih migranata sa udaljenosti preko 45 minuta od mesta rada u ukupnom broju zaposlenih

Ravnomena prostorna organizacija javnih službi

Dostupnost do centralnih naselja javnim prevozom (od toga: dostupnost železnicom)

Izračunava se ili vremenom putovanja ili potencijalnom dostupnosti prema infrastrukturnoj opremljenosti, indeksirano preko proseka EU29 ili EU15

Broj i udeo stanovništva koji nemaju pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti

Udeo lica koja nemaju osnovno zdravstveno osiguranje

Ravnomerna dostupnost infrastrukturi i informacijama

Potencijalna intermodalna dostupnost za stanovništvo

Merenje značaja naselja za aktivnosti stanovništva na osnovu vremena putovanja. Pod pretpostavkom da se atraktivnost povećava sa brojem/veličinom i smanjuje sa povećanjem vremena putovanja. Vreme putovanja predstavlja najkraće vreme putovanja putnim, železničkim ili avionskim prevozom. Vrednost indikatora se zatim standardizuje na prosek ESPON prostora (ESPN prostor = 100)

Udeo stanovništva koji živi unutar 30-minutne izohrone od železničke stanice

Broj stanovnika koji živi unutar 30-minutne izohrone oko svake železničke stanice (mereno putovanjem automobilom), kao procenat od ukupnog broja stanovnika regiona

% pokrivenosti naselja (% broja domaćinstava) mrežom javnog vodovoda

Ovaj indikator se može izračunati preko površine teritorije (ukoliko se radi o relativno kompaktno izgrađenom prostoru naselja) ili preko broja domaćinstava što je bolji pristup kod seoskih naselja koji imaju razbijenu prostornu strukturu

% pokrivenosti naselja (% broja domaćinstava) kanizacionom mrežom

(pret. nap.)

% pokrivenosti naselja (% broja domaćinstava) elektro mrežom visoke sigurnosti snabdevanja

(pret. nap.)

Broj internet korisnika

Procenat domaćinstava koja imaju pristup internetu u ukupnom broju domaćinstava u regionu

Teritorijalno odgovorna uprava

Indeks transparentnosti korupcije

Međunarodni indeks transparentnosti korupcije

Uključenost u rad udruženja i organizacija

Udeo stanovništva koji su više od godinu dana uključeni u rad neke organizacije ili asocijacije (izvan političkih stranaka)

Cilj 2: REGIONALNA KONKURENTNOST I PRISTUPAČNOST

BDP po stanovniku

Bruto domaći proizvod/broj stanovnika regiona u istoj godini

BDP u PPP po stanovniku

Bruto domaći proizvod u PPP/broj stanovnika regiona u istoj godini

Odnos rasta BDP i rasta zaposlenosti regiona

Stopa rasta BDP/stopa rasta zaposlenosti na nivou regiona

Stopa rasta BDP po stanovniku (%)

$BDP_{t2}/S_{t2} - BDP_{t1}/S_{t1} * 100$ (BDP - bruto domaći proizvod, S - broj stanovnika, t1, t2 - posmatrane godine)

Odnos uvoza i izvoza regiona

Ukupan uvoz / ukupan izvoz, na nivou godišnjih proseka za region

Udeo izvoza u strukturi BDP

Udeo izvoza na nivou godišnjeg proseka za region

Zaposlenost po ekonomskim delatnostima

Broj zaposlenih lica po ekonomskim aktivnostima (prema jedinstvenoj međunarodnoj klasifikaciji delatnosti)

Udeo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u dodatoj vrednosti regiona

Dodata vrednosti koja se ostvaruje u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu / ukupna dodata vrednost *100

Udeo tehnološki napredne prerađivačke industrije u dodatoj vrednosti regiona

Dodata vrednosti koja se ostvaruje u proizvodnji mašina, električnih aparata, elektronske opreme, saobraćajnih sredstava / ukupna dodata vrednost *100

Udeo finansijskih i poslovnih usluga u dodatoj vrednosti regiona

Dodata vrednost u finansijskim i poslovnim uslugama / ukupna dodata vrednost *100

Udeo administrativnih, obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih usluga u dodatoj vrednosti regiona

Dodata vrednost u administraciji, obrazovanju, zdravstvu i socijalnim uslugama / ukupna dodata vrednost *100

Broj preduzeća u oblasti inovacija i razvoja

Zaposlenost u oblasti istraživanja i razvoja (% u ukupnoj zaposlenosti)

Udeo zaposlenih u oblasti istraživanja i razvoja (privatnog i javnog sektora) u ukupnoj zaposlenosti

Zaposlenost u oblasti visokih tehnologija

Udeo zaposlenih lica u proizvodnim preduzećima srednjeg i visokog tehnološkog nivoa u ukupnoj zaposlenosti regiona

Izdvajanja BDP za oblast istraživanja i razvoja

Procenat izdvajanja u istraživačke i razvojne projekte i aktivnosti u BDP regiona

Pristup širokopojasnim sistemima

Pokrivenost teritorije širokopojasnim sistemima (pristupni kapaciteti, brzina pristupa internetu)

Energetska efikasnost u industriji

Količina potrebne energije po toni proizvoda. Na više agregiranom nivou, količina potrebne energije po vrednosti proizvoda u evima, ili BDP. (prema Eurostat: kgoe/1000€).

Obim direktnih stranih investicija po regionima

Stopa investicija

Broj multinacionalnih kompanija u regionu

Broj multinacionalnih kompanija u regionu prema Forbes 500 (Forbes 2000). Za međunarodna upoređenja koristi se broj multinacionalnih kompanija koje imaju sedište u regionu

Zaposlenost u stranim firmama u ukupnoj zaposlenosti u regionu

Udeo zaposlenih u stranim firmama lociranim u regionu u ukupnoj zaposlenosti regiona

Udeo stranih firmi u ukupnom izvozu

Učešće stranih firmi lociranih u regionu u ukupnom obimu izvoza regiona

Produktivnost rada

BDP po zaposlenom

Osnovna cena rada

Prosečna mesečna zarada po zaposlenom po godinama

Cilj 3: ODRŽIVO KORIŠĆENJE PRIRODNIH RESURSA I ZAŠTIĆENA I UNAPREĐENA ŽIVOTNA SREDINA

Korišćenje zemljišta (poljoprivreda, ribarstvo i ruralni razvoj) (CORINE)

Površina teritorije koja se koristi u svrhu poljoprivrede, ribarstva i razvoja ruralnih područja

Udeo poljoprivrednih površina pod organskom/ kontrolisanom proizvodnjom

Poljoprivredne površine koje se koriste za organsku proizvodnju ili uzgajanje kultura pod stručnim nadzorom

Kvalitet voda vodotoka (klase kvaliteta)

Klasa kvaliteta voda vodotoka u odnosu na propisanu klasu vodotoka, uzimajući u obzir režim malih i velikih voda, prosečni proticaj i slivno područje

Kvalitet podzemne vode

Iskazivanje ovog indikatora zavisi od raspoloživih podataka o sprovedenim analizama stručnih službi

Specifična potrošnja vode u naseljima (l/st/dan)

Prosečna dnevna potrošnja vode po stanovniku po naseljima, uz prikaz sezonskih oscilacija, razlika u veličini naselja i gustini naseljenosti, kao i pokrivenosti naselja javnim vodovodom

Gubici vode u mreži (%)

Odnos isporučene količine pijaće vode i potrošnje vode od strane domaćinstava i drugih korisnika.

Odnos obnovljivih i neobnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji energije

Odnos energije proizvedene iz obnovljivih i neobnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji primarne energije

Fragmentacioni indeksi

Fragmentacioni indeks označava reciprocitet između povećanja fragmentiranosti prirodnih i semi-prirodnih područja u odnosu na proširenje prostora NATURA 2000 mreže. Indikator se računa na osnovu podataka NATURA 2000 i CORINE i za sada nije raspoloživ za Republiku Srbiju koja nije uključena u NATURA 2000 mrežu

Potrošnja zemljišta za saobraćajnu infrastrukturu

Udeo saobraćajnih površina (putevi i pruge, lučke zone, aerodromi) u ukupnoj površini regiona

Urbani rast - širenje urbanog područja (2000-2009-2013-2020)

Relativno povećanje urbane teritorije po desetogodišnjim periodima (CORINE baza podataka)

Udeo urbanog tkiva

Udeo naseljskih površina u ukupnoj površini regiona (CORINE baza podataka)

Udeo kultivisanih područja

Udeo izmenjenih prirodnih predela u ukupnoj površini regiona (CORINE baza podataka)

Bespravna izgradnja u zonama izvorišta

Broj bespravno podignutih stambenih objekata u zonama zaštite izvorišta

Broj i površina brownfield lokacija

Korišćenje zemljišta koje je bilo u funkciji ranijih razvojnih aktivnosti a potom napušteno i posebno površina lokacija koje su prenamenjene

Intenzitet saobraćaja prema deonicama saobraćajne mreže

Za putni saobraćaj indikator se iskazuje u prosečnom godišnjem obimu dnevnog prometa ili broju putničkih automobila (iskazano preko jediničnog vozila); za železnički saobraćaj obično se uzima broj vozova po satu; za unutrašnji vodni saobraćaj uzima se broj brodova na dan

Modalna raspodela putničkog saobraćaja

Udeo pojedinačnih vidova saobraćaja u ukupnom prometu unutar regiona: udeo tranzitnog, interregionano, intraregionalnog saobraćaja, saobraćaja koji započinje i izlazi iz regiona, kao i lokalnog saobraćaja, a po mogućstvu uzeti u obzir i nemotorizovane vidove saobraćaja (često se ovaj poslednji oblik isključuje pošto se lokalni saobraćaj najčešće isključuje iz obračuna)

Obnovljiva energija u ukupnoj proizvodnji energije

Udeo proizvedene energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj proizvedenoj energiji

Potrošnja energije po izvorima i vrsti korisnika

Potrošnja energije prema vrsti korisnika (saobraćaj, grejanje) i vrsti izvora (električna, toplotna) za određeni period vremena

Broj i % stanovnika naselja koji su izloženi stalnom i učestalom prekomernom zagađenju vazduha

Broj stanovnika koji živi unutar zona zagađenja - prema evidencijama praćenja koncentracije, intenziteta i učestalosti zagađenja tipičnih i specifičnih zagađujućih materija. Indikator podrazumeva agregiranje dobijenih podataka na nivou regiona

Broj i % stanovnika naselja u zonama zagađenja od industrijskih/rudarskih/energetskih postrojenja

Broj stanovnika koji živi unutar zona neposrednog uticaja industrijskih postrojenja, postojećih ili mogućih zagađivača (posebno, hemijske industrije i rudarsko-energetskih objekata). Prostor je

označen izolacijama prema intenzitetu i učestalosti zagađenja ili prostor oko potencijalnih izvora zagađenja. Indikator podrazumeva agregiranje dobijenih podataka na nivou regiona

Naselja i kultivisana područja potencijalno ugrožena od poplava (CORINE)

Zabeleženi slučajevi poplava naselja posmatrani uporedo sa udelom kultivisanih (izmenjenih površina)

Naselja sa rizikom od zemljotresa

Naselja (broj stanovnika) koji se nalaze u zonama potencijalne opasnosti od zemljotresa, prema seizmičkom zoniranju teritorije

Naselja sa rizikom od klizišta

Naselja (broj stanovnika) koji se nalaze u zonama potencijalne opasnosti od klizišta, prema kartama erozionih područja

Količina komunalnog otpada iz naselja regiona

Količina komunalnog otpada prema broju stanovnika naselja, agregirano na regionalnom nivou

% komunalnog otpada koji se organizovano sakuplja (% domaćinstava)

Procenat generisanog komunalnog otpada koje odnose komunalne službe ili udeo domaćinstava po naseljima (agregirano na regionalnom nivou) koja pokriva rad komunalnih službi za odnošenje otpada

Stvaranje industrijskog otpada (t/god; ha)

U okviru ovog indikatora prati se: količina proizvedenog opasnog otpada (t/god.); površina prostora koja se zauzima za jalovišta i odlagališta industrijskog otpada, uključujući i zone restriktivnog korišćenja za druge namene

% ukupne količine otpada koji se reciklira

Udeo komunalnog i industrijskog otpada koji se reciklira

Cilj 4: ZAŠTIĆENO I ODRŽIVO KORIŠĆENO PRIRODNO I KULTURNO NASLEĐE, I PREDEO

Nastajanje/razvoj prirodnih predela

Posumljene površine, rekultivisana područja kao i prirodno regenerisani predeli u regionu

Zaštićena prirodna područja

Zaštićena prirodna područja prema vrsti i stepenu zaštite. Za teritoriju ESPON-a ovaj indikator se odnosi na prirodna područja prema NATURA 2000. (NATURA 2000 je mreža staništa na prostoru Evropske unije, koja su identifikovana prema Direktivi o zaštiti ptica (79/403/EEC) i Direktivi o prirodnim staništima (92/43/EEC)). Pošto Republika Srbija nije uključena u NATURA 2000, primenjuje se indikator o zaštićenim prirodnim područjima i područjima predloženim za zaštitu prema registru Zavoda za zaštitu prirode

Broj zaštićenih kulturnih dobara u regionu

Broj zaštićenih kulturnih dobara u regionu, prema vrsti i stepenu zaštite (površina teritorije pod zaštitom), prema registru Zavoda za zaštitu spomenika kulture

Broj lokaliteta kulturnog nasleđa predloženog za zaštitu

Broj kulturnih dobara predloženih za zaštitu u regionu, prema vrsti i stepenu zaštite (površina teritorije), prema planovima Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prostornim planovima datog područja

Broj i površina identifikovanih predela

Indikator prati ratifikaciju Evropske konvencije o predelima (Firenca, 2000), kojoj je Republika Srbija pristupila 2007. godine

Turistički kapaciteti u seoskim domaćinstvima

Broj postelja u seoskim domaćinstvima prema propisanoj kategorizaciji turističkih objekata

Broj turista i turističkih noćenja godišnje

Promene u godišnjem broju turista i turističkih noćenja u regionu

Galerijski i prodajni prostor narodne radinosti i umetničkog stvaralaštva

Godišnji broj posetilaca galerija i promet od prodaje originalnih lokalnih proizvoda

Cilj 5: PROSTORNO FUNKCIONALNA INTEGRISANOST U OKRUŽENJE

Broj projekata po opštinama

Broj projekata u okviru međunarodne saradnje u koje je uključena najmanje jedna institucija rezident koja predstavlja opštinu

Članstvo u međunarodnim organizacijama i mrežama saradnje

Trgovinska razmena per capita sa susednim zemljama

Za poređenje regiona računsa se obim uvoza i izvoza per capita svakog regiona koji ostvaruje sa regionima u susednim zemljama (hilj. evra)

Udeo trgovinskog prometa sa susednim zemljama u ukupnoj trgovini sa inostranstvom

Promet putnika i robe u rečnim lukama

Obim putničkog i robnog saobraćaja među rečnim lukama

Kontejnerski promet (u rečnim lukama)

Gušina putnih i pružnih prelaza po deonicama graničnog područja

Broj graničnih putnih prelaza / dužina granice (km); Broj graničnih pružnih prelaza/dužina granice (km)

Nedeljni broj letova do evropskih MEGA područja

Prosečan nedeljni broj povratnih letova u toku jedne godine do evropskih prestonika koja su u kategoriji MEGA područja (ESPON kategorizacija MEGA područja)

Vreme putovanja autom do MEGA i transnacionalnih FUA područja (bodovano prema značaju FUA)

Označavanje izohrona dostupnosti na primeru automobilske prevoza: najbliže 10-60 minuta; srednje vreme - 60 (30) minuta; krajnja granica - 10h (5h) (prema ESPON)

Indikator prostornog razvoja prikazani u ovom modelu predstavljaju merljive iskaze određenih obeležja koji omogućavaju da se prate i kontrolišu pojave i procesi u prostoru. Njihova pomoć je u merenju i analiziranju prostornih fenomena kako bi se realno i objektivno interpretirali uslovi življenja stanovništva, uslovi privredivanja i poslovanja, objasnile razlike u pogledu jednakosti i balansirano teritorijalnog razvoja. Ove informacije nisu potrebne samo za prostorne strukture, već i za elemente koji imaju uticaj i menjaju prostornu realnost. Od prioritetnog je značaja da indikatori doprinesu pouzdanosti u ocenjivanju, objektivnosti u odlučivanju, efikasnijim načinima monitoringa. Korist indikatora vidi se u njihovoj sposobnosti da reprezentuju znatno širi kontekst i da pokažu tendenciju razvoja u okviru određene tematske oblasti i stepen ostvarenja postavljenih ciljeva. Njihova funkcija je da budu putokaz kroz beskonačni broj informacija, ali i da budu znak za pravovremeno upozoravanje, signalizirajući da se pojavljuju neki trendovi razvoja koji nisu očekivani. Zbog toga, jedan od uslova za finalni izbor indikatora je da budu prikladni po svojoj realnosti, kompleksnosti, kao i eksplicitnosti.

U kontekstu prostornog monitoringa izbor indikatora orijentisan je na postizanje dva cilja i usmeravanje na dve ciljne grupe. Prostorni indikatori moraju zadovoljiti kako zahteve analitičkog rada za sprovođenje prostornih analiza, tako i različite zahteve za ocenu razvojnih politika i procenu dostizanja strateških ciljeva prostornog razvoja Republike Srbije. Izbor glavnih indikatora usmeren je na oblast politika i grupisan je prema ciljevima i prioritetima ovog plana u pet komponenti (osnovnih ciljeva) teritorijalnog razvoja:

- uravnoteženiji regionalni razvoj i unapređenje socijalne kohezije;
- regionalna konkurentnost i pristupačnost;
- održivo korišćenje prirodnih resursa i zaštićena i unapređena životna sredina;
- zaštićeno i održivo korišćeno prirodno i kulturno nasleđe, i predeo;
- prostorno-funkcionalna integrisanost u okruženje.

Potrebno je da budući odabrani indikatori budu ažurni, pouzdani i ostvarljiv sistem koji će doprineti efikasnosti i efektivnosti planova, kao i da budu dati u iskazima koji se mogu implementirati u politike i mere za rešavanje konkretnih problema u prostoru.

To bi značilo da se za predložene indikatore oceni:

- povezanost sa ciljevima i prioritetima Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine;
- sposobnost da objektivno mere;
- sposobnost da se mogu dugoročno pratiti;
- relevantnost za donošenje odluka koje se tiču organizacije, korišćenja i uređenja prostora;
- usaglašenost sa ESPON indikatorima.

Stalni monitoring prostornog razvoja, uglavnom baziran na analizama kvantitativnih indikatora, biće glavno sredstvo za kreatora politika da ocene trendove razvoja, identifikuju probleme i usaglaise potrebe za akcijom. Indikatori će takođe biti od vitalnog značaja za ocenu uspešnosti određenih resornih politika za upređenje opštih vrednosti politika i koncepata sa stvarnim stanjem i perspektivama određene teritorije, regiona i oblasti.

Jasno je, međutim, da ideja prostornog monitoringa ne može biti ostvarena ukoliko nije ispunjen uslov kompletnosti. U tom smislu monitoring funkcioniše samo ako je osmišljen kao "jedan za sve". Takav pristup treba da zadovolji oba zahteva, brz i lako dostupan pregled za operativne aktivnosti i donošenje odluka, kao i poseban/specifičan pregled za istraživačke aktivnosti u elaboriranju projekata sa vrlo određenom namenom. Prostorni monitoring i evaluacija moraju ići uporedo sa izveštavanjem po relevantnim tematskim pitanjima za prostorni razvoj Republike Srbije i njenih regiona. Sistem mora biti fleksibilan i prilagodljiv da prati promenu ciljeva u politikama i nova saznanja o određenim prostorno relevantnim pitanjima. Model jednog razrađenijeg monitoring sistema uključuje tri hijerarhijska nivoa:

- listu glavnih indikatora na vrhu sistema sa njihovom specijalnom usmeravajućom funkcijom;
- na drugom nivou, za svaku prostornu oblast treba pronaći bolje elaborirane dopunske indikatore koji bi mogli ići do višeg nivoa detaljnosti, prema potrebama njihovih korisnika koji žele da imaju uže specijalizovan uvid u datu oblast;
- na trećem nivou, bilo bi predloženo još nekoliko specifičnih indikatora u okviru svake oblasti sa vrlo detaljnim sadržajem, koji bi odgovarali vrlo određenim zahtevima pojedine oblasti.

Detaljnija razrada svakog predloženog indikatora, uključujući formiranje baze meta - podataka, biće predmet posebnog projekta indikatora prostornog razvoja Republike Srbije. Projektom će bliže da se određuju oblasti primene, izvori podataka, prostorna i vremenska pokrivenost, parametri izračunavanja, kao i moguće varijante poboljšanja indikatora. Za realizaciju ovog projekta od posebnog značaja je učešće i saradnja zvaničnih sistema praćenja podataka, u prvom redu Republičkog zavoda za statistiku, kao i Republičkog geodetskog zavoda. Programom implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine biće definitivno utvrđeno i razvrstano koji indikatori će ući u primenu u prvim izveštajima monitoringa prostornog razvoja, a koje indikatore je potrebno dalje razvijati da u dogledno vreme mogu biti primenjeni.

2.2. Ključni prioriteti prostornog razvoja

Prostorni razvoj Republike Srbije zahteva jaku političku volju, dobru institucionalnu organizovanost i određena sredstva, kako bi iz pozicije 2010. godine prešao preko praga 2014. godine u pravcu ka postavljenim ciljevima. Veći broj strateških prioriteta, odnosno projekata, koji realno mogu da se ostvare do 2014. godine, ipak podrazumeva da neki od njih predstavljaju ključne prioritete bez kojih ne može ni da se zamisli uspešnji prostorni razvoj Republike Srbije na liniji približavanja standardima Evropske unije. Ključni prioriteti su odabrani prema kriterijumima efektivnosti, ostvarljivosti, značaja za prostorni razvoj regiona i kompatibilnosti sa ciljevima razvoja. Svaki od navedenih ključnih prioriteta predstavjaće doprinos približavanju jednom ili više od pet postavljenih opštih ciljeva Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine. Ostvarivanje svakog od navedenih ključnih prioriteta biće u nadležnosti odgovarajućeg nivoa teritorijalne uprave ili institucionalnog sistema: države, regiona, oblasti ili lokalne samouprave, uz mogućnost da i druga rešenja budu ostvarena u periodu do 2014. godine, ukoliko nadležni nivo obezbedi potrebna sredstva. Programiranje izvršenja ključnih prioriteta obaviće se Programom implementacije Prostornog plana Republike Srbije od 2010. do 2020. godine.

Približavanje seriji od pet opštih ciljeva prostornog razvoja Republike Srbije nije moguće očekivati bez odgovarajućih politika koje će ih podržati kroz normativnu i upravnu delatnost. Radi toga izdvojeni su ključni prioriteti prostornog razvoja Republike Srbije koji, pojedinačno ili u celini, treba da otvore put ka nekom od postavljenih ciljeva. Politike će biti definisane, pravno i strateški, preko legislativnog sistema Republike Srbije i normativnog sistema na nivou AP Vojvodine, grada Beograda i pojedinih gradova i opština. Značajan doprinos u tom smislu treba da daju strategije regionalnog razvoja kao i regionalni, oblasni i lokalni prostorni planovi.

	ЦИЉ: УРАВНОТЕЖЕН РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ И УНАПРЕЂЕНА СОЦИЈАЛНА КОХЕЗИЈА			ЦИЉ: РЕГИОНАЛНА КОНКУРЕНТНОСТ И ПРИСТУПАЧНОСТ			ЦИЉ: ПРОСТОРНО-ФУНКЦИОНАЛНА ИНТЕГРИСАНOST У ОКРУЖЕЊЕ			ЦИЉ: ЗАШТИЂЕНА И УНАПРЕЂЕНА ЖИВОТНА СРЕДИНА			ЦИЉ: ЗАШТИЂЕНО И ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ ПРИРОДНО И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ, И ПРЕДЕО		
	НАДЛЕЖНОСТ			НАДЛЕЖНОСТ			НАДЛЕЖНОСТ			НАДЛЕЖНОСТ			НАДЛЕЖНОСТ		
ТЕМАТСКА ОБЛАСТ	држава	регион/ област	град/ општина	држава	регион/ област	град/ општина	држава	регион/ област	град/ општина	држава	регион	област/ град/ општина	држава	регион/ област	град/ општина
ГЕОСТРАТЕШКИ ПОЛОЖАЈ															
1	▲	▲		▲			▲								
2	▲	▲		▲			▲								
3															
ПРИРОДА И ЖИВОТНА СРЕДИНА, КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ															
1										▲			▲		▲
2										▲	▲	▲			▲
3										▲	▲	▲			▲
4										▲	▲	▲			▲
5													▲	▲	
ОДРЖИВИ ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ															
1	▲			▲											
2	▲	▲		▲	▲										
3	▲	▲		▲	▲		▲								
СОЦИЈАЛНИ РАЗВОЈ															
1	▲	▲													
2	▲	▲	▲												
3	▲	▲	▲									▲			
САОБРАЋАЈ И ИНФРАСТРУКТУРА															
1	▲	▲		▲	▲										
2	▲	▲		▲	▲										
3	▲	▲		▲	▲		▲	▲							
4	▲	▲		▲	▲		▲	▲							
5	▲	▲		▲	▲		▲	▲				▲	▲		▲
6	▲	▲		▲	▲		▲	▲				▲	▲		▲
РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ															
1	▲	▲													
2	▲	▲													
3	▲	▲								▲	▲				
4	▲	▲								▲	▲				
5	▲	▲													
УРБАНИ И РУРАЛНИ РАЗВОЈ															
1	▲	▲		▲											
2	▲	▲		▲											
3	▲	▲		▲											
УПРАВЉАЊЕ (GOVERNANCE)															
1	▲	▲		▲											
2	▲	▲		▲											

Termini i skraćenice koji se upotrebljavaju u ovom prostornom planu imaju sledeće značenje:

Acquis communautaire (AC)	francuski termin koji označava skup pravnih tekovina Evropske unije. Zemlje kandidati za članstvo u EU moraju da usvoje AS pre stupanja u članstvo, ugrađujući njegove elemente u nacionalno zakonodavstvo. Nacionalni program integracije Republike Srbije ima strukturu AS -a i sastoji se od 35 poglavlja od kojih su za prostorno planiranje značajni: regionalna politika, transevropske mreže, životna sredina, društveni razvoj i zapošljavanje, statistika, poljoprivreda i ruralni razvoj.
CAA	Nacionalna administracija za civilno vazduhoplovstvo
CADSES	Centralno-evropski, jadranski, podunavski i jugoistočno-evropski prostor (Central, Adriatic, Danubian and South-Eastern European Space CADSES) je transnacionalni prostor iz perioda sprovođenja inicijativa INTERREG IIS i III B u čijem obuhvatu je bila i Republika Srbija.
CARDS	Program pomoći Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization - CARDS) predstavlja program podrške Evropske unije zemljama Zapadnog Balkana u Procesu stabilizacije i pridruživanja.
CEMAT	Konferencija evropskih ministara nadležnih za prostorno/regionalno planiranje (Conférence européenne des ministres responsables de l'Aménagement du territoire - CEMAT) je telo Saveta Evropa osnovano 1968. godine
CLRAE	Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Evrope (Congress of Local and Regional Authorities of Europe - CLRAE) je telo saveta Evrope čije formiranje je započelo 1957. godine sa ciljem promovisanja demokratije i približavanja jedinica lokalnih samouprava građanima. Osnovni okvir za aktivnosti Konferencije čini Povelja o lokalnoj samoupravi koja je na snazi od 1988. godine.
ESDP	Perspektiva prostornog razvoja EU (European Spatial Development Perspective - ESDP) je prvi strateški dokument prostornog razvoja na nivou EU donet tokom neformalnog sastanka ministara zemalja članica EU nadležnih za prostorno planiranje u Potsdamu 1999. godine.
ESPON	Evropska mreža za praćenje prostornog planiranja (European Spatial Planning Observation Network - ESPON), a u tekućem programskom periodu Evropska mreža za posmatranje teritorijalnog razvoja i kohezije (European Observation Network for Territorial Development and Cohesion) formirana je 2002. godine u okviru inicijative INTERREG III.
FIDS	(Flight Information Display System) - Sistem za davanje informacija u vazдушnom saobraćaju
GIS	Geografski informacioni sistem
HLG	Grupa na visokom nivou za proširenje glavnih Transevropskih transportnih osa na susedne države i regione (High Level Group);
IPA	Instrument za pretpriputnu pomoć (Instrument for Pre-accession Assistance - IPA) utvrđen je Uredbom Saveta EU (2006) i važi za period 2007 -2013. godina. Uredbom su pretpriputni programi pomoći PHARE, SAPARD, ISPA i CARDS objedinjeni u jedinstveni instrument pomoći. IPA sadrži ukupno pet komponenti: 1) za pomoć u procesu tranzicije i izgradnje institucija, s ciljem ispunjavanja kriterijuma približavanja EU i jačanja administrativnih i pravosudnih kapaciteta; 2) za pomoć za regionalnu i prekograničnu saradnju; 3) za regionalni razvoj; 4) za razvoj ljudskih resursa; 5) za razvoj sela i poljoprivrede. Zemljama kandidatima za članstvo je omogućeno učešće u svih pet komponenti, dok Republika Srbija, kao potencijalni kandidat za članstvo u EU, ima pristup prvoj i drugoj komponenti
ISDN	Pretplatnička linija sa integrisanim digitalnim uslugama
MEGA	Evropska metropolitenska područja rasta/razvoja
RIS	Rečni Informacioni Servis
RO -RO	Transport putnih vozila, železničkih teretnih kola ili intermodalnih transportnih jedinica brodom
SMIN	Srpska magistralna internet mreža
UIC	Međunarodne železničke unije
UN HABITAT	The United Nations Human Settlements Programme - UN HABITAT je agencija Ujedinjenih Nacija za ljudska naselja koja ima mandat Generalne Skupštine Ujedinjenih Nacija da unapređuje socijalno i ekološki održive naseobine i gradove sa ciljem da se svim ljudima obezbedi adekvatan životni prostor
UNDP	Program UN za razvoj (United Nations Development Programme - UNDP) je globalna razvojna mreža koja podstiče sprovođenje razvojnih projekata u zemljama širom sveta.
UPU	Universal Postal Union - Svetski poštanski savez
agrobiodiverzitet	raznolikost i varijabilnost životinja, biljaka i mikroorganizama, koji se, direktno ili indirektno, koriste u ishrani i poljoprivredi, uključujući biljne proizvode, stočarstvo, šumarstvo i ribarstvo
agrošumarstvo	sistem korišćenja zemljišta koji se zasniva na kombinovanom uzgoju drvenastih višegodišnjih biljaka (drveće, šiblje) i poljoprivrednih kultura u vidu određenog prostornog aranžmana, ili sukcesivno u vremenu, sa ili bez stočarske proizvodnje.
adresni kod	adrese kodovane određenim nizom brojeva

bespravna izgradnja	se odnosi na izgradnju novog objekta kao i na dogradnju, adaptaciju ili rekonstrukciju stambenog ili nekog drugog (poslovnog, pomoćnog i drugog) objekta bez propisanog odobrenja za izgradnju
biološka zaštita bilja	strategija suzbijanja štetnih organizama u poljoprivredi i šumarstvu, korišćenjem prirodnih neprijatelja, antagonista ili kompetitora ili njihovih proizvoda i drugih samoreprodukujućih živih bića
biodiverzitet	biološka raznovrsnost - sveukupnost gena, vrsta i ekosistema na Zemlji ili određenom području
biomasa	odnosi se na materiju biljnog ili životinjskog porekla, koja se može koristiti kao gorivo ili za industrijsku proizvodnju biotop mesto ili prostorni okvir koji zauzima jedna životna zajednica
biocenoza	funkcionalni zbir svih populacija uključujući mikroorganizme, biljke i životinje koje naseljavaju određeni biotop
braunfeld (brownfield)	označava zemljište koje je ranije izgrađeno i korišćeno, da bi u međuvremenu, usled ekonomsko finansijskih ili drugih razloga bilo napušteno. Recikliranje ili revitalizacija braunfilda može da pomogne u stvaranju održivog urbanog ambijenta
bruto domaći proizvod	makroekonomski indikator koji pokazuje vrednost finalnih dobara i usluga proizvedenih u zemlji tokom date godine, izraženo u novčanim jedinicama
valorizacija	označava multidisciplinarni postupak koji ima za cilj utvrđivanje vrednosti i značaja kulturnog nasleđa na osnovu utvrđenih kriterijuma ili standarda kojima se prepoznaju svojstva od kulturnog, istorijskog, umetničkog i društvenog značaja za određenu sredinu
vemakulama arhitektura	arhitektura čiji autori nisu poznati; termin se koristi najčešće za seosku arhitekturu vetroelektrana vrsta elektrane koja koristi energiju vetra
Vodoprivredna osnova Republike Srbije (VOS)	planski dokument koji usvaja Vlada - karakter uredbe, kojim se definiše strategija korišćenja, uređenja i zaštite voda. Sada je na snazi VOS usvojena 2002. godine ("Službeni glasnik", broj 11/02)
vrsta	grupa jedinki odnosno populacija u okviru kojih se jedinke međusobno slobodno ukrštaju i daju plodno potomstvo a reproduktivno su izolovane od drugih grupa jedinki odnosno populacija
gentrifkacija (gentrification)	označava podizanje ekonomskog standarda pojedine četvrti, često putem planirano izazvane urbane obnove posle izvedenih megaprojekata povodom velikih sportskih i kulturnih manifestacija. Proizlazi iz engleske reči gentry viša klasa, plemstvo
geotermalna energija	toplotna energija Zemlje, koja se koristi kao obnovljivi izvor energije
globalna konkurentnska sposobnost	sposobnost nekog aktera (na primer određenog područja) da se prilagođava promenljivim prilikama, na način da zadrži ili poboljša svoju poziciju -mesto u globalnoj konfiguraciji i međunarodnoj ekonomskoj, političkoj, kulturnoj i drugoj utakmici
grad	jedinica lokalne samouprave, koja predstavlja ekonomski, administrativni, geografski i kulturni centar šireg područja koje obuhvata i određeni broj sela i urbanih naselja i ima više od 100.000 stanovnika. Za grad se može odrediti i teritorijalna jedinica sa manje od 100.000 stanovnika, ako za to postoje posebni ekonomski, geografski ili istorijski razlozi; ostala urbana naselja karakteriše: preovlađujuće delatnosti iz neprimarnih sektora proizvodnje; prisustvo centralnih funkcija; urbani predeo
grinfield (greenfield)	prazna površina zemlje, bez prethodnih obaveza, slobodna da se zauzme i izgradi. Zeleno polje ili prazan papir - označava zemljište odmah spremno za razvoj, unapređenje i građenje
demografska tranzicija	proces koji podrazumeva pad nivoa fertiliteta (rađanja) i mortaliteta (smrtnosti) u jednoj populaciji sa visokog na nizak nivo
demografsko starenje	proces povećanja udela starog u ukupnom stanovništvu (uz istovremeno smanjenje udela dece i mladih) nastao, pre svega, usled pada nivoa rađanja ali i porasta dužine trajanja života
depopulacija	smanjenje broja stanovnika, koje se može desiti usled negativnog prirodnog priraštaja, usled negativnog migracionog salda ili pod istovremenim uticajem obe negativne komponente
decentralizacija	proces proširenja nadležnosti lokalne autonomije raspodelom nadležnosti između raznih i različitih institucionalnih nivoa vlasti tj. prenosom ovlašćenja i odgovornosti sa državnih na regionalne ili lokalne vlasti (ili i na jedne i na druge), kao i prenos javnih ovlašćenja na privatni sektor (u raznim formama političko-upravne i ekonomske decentralizacija), polazeći od principa vertikalne i horizontalne supsidijarnosti. Ovo obuhvata vertikalnu i horizontalnu dimenziju "supsidijarnosti", kao i "participaciju" najšire javnosti
direktiva INSPIRE	Direktivom 2007/2/ECC Evropskog parlamenta i Evropskog saveta od 14. marta 2007. utvrđuje se Infrastruktura prostornih informacija u Evropskoj zajednici (Infrastructure for Spatial Information in the European Community - INSPIRE) kako bi se, pre svega, podržale politike Zajednice iz oblasti životne sredine, kao i druge politike i aktivnosti koje mogu imati uticaja na životnu sredinu
domaće / domicilne vode	protoci koji nastaju na teritoriji Republike Srbije
dostupnost usluge	označava prihvatljivu udaljenost usluge od mesta stanovanja korisnika, odnosno naselja u kome je organizovana usluga u odnosu na naselja u okruženju, čiji stanovnici koriste odnosnu uslugu
društvena isključenost	(1) je proces kojim su određeni pojedinci gumuti na ivicu društva i sprečeni u punom učestvovanju u društvu zbog svog siromaštva i nedostatka osnovnih znanja i mogućnosti za doživotno učenje, ili kao rezultat diskriminacije; (2) odsustvo šansi ili uskraćenost pojedinca, domaćinstava i društvenih grupa da pristupe određenim resursima i institucijama i da se uključe u osnovne procese svog društva (apsolutna isključenost) ili kao smanjenje šansi da koriste kvalitetne usluge i resurse i da se uključe u razvojne procese svog društva (relativna uskraćenost
društvena uključenost	označava pristup društvenim resursima, institucijama i procesima u okviru kojih se pojedinci i posebno osetljive i deprivirane društvene grupe osposobljavaju da samostalno privređuju i zadovolje svoje potrebe, ostvare svoja građanska i politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava i da za sebe i svoju porodicu obezbede bar minimum prihvatljivih uslova života definisanih u datom društvu, kao i da se na aktivan način uključe u život svoje zajednice
DTD	Dunav - Tisa - Dunav kanal
dugoročni zakup, lizing (long-term lease)	savremena forma zakupa zemljišta i drugih nekretnina, pre svega zemljišta, sa mnogo širim stvamo pravnim i obligaciono pravnim elementima u odnosu na običan zakup
ekološka mreža	skup međusobno povezanih ili prostomo bliskih zaštićenih područja i ekološki značajnih područja koji omogućava slobodan protok gena i bitno doprinosi očuvanju prirodne ravnoteže i biološke raznovrsnosti i unutar koje se delovi povezuju prirodnim ili veštačkim ekološkim koridorima
ekonomska kohezija	efikasan razvoj što većeg broja područja određene prostorne celine, radi jačanja njihove pojedinačne konkurentnske sposobnosti, i radi jačanja ukupne konkurentnske sposobnosti čitave te celine u regionalnoj, široj međunarodnoj i globalnoj ekonomskoj, političkoj, kulturnoj i drugoj utakmici
ekosistem (biogeocenoza)	strukturno, funkcionalno i dinamički složen i jedinstven ekološki sistem u kom se međusobno prožimaju uticaju biotopa i biocenoze (abiogena i biogena)
EMERALD mreža	ili Smaragdna mreža je ekološka mreža sastavljena od Područja od posebne važnosti za zaštitu prirode (Areas of Special Conservation Interest - ASCI), značajnih sa stanovišta primene Bernske konvencije
endemizam	pojava ograničenog rasprostranjenja organizama na određenoj, često maloj teritoriji ili akvatoriji
energetska	predstavlja nastojanje izbegavanje (smanjenje) gubitaka energije bez narušavanja komfora, standarda života ili ekonomske aktivnosti i može se realizovati

efikasnost energetski resursi	kako u oblasti proizvodnje tako i potrošnje energije obnovljivi i neobnovljivi resursi; neobnovljivi resursi su ograničeni, dok obnovljivi resursi imaju kvantitativna ograničenja u kraćim periodima, ali nemaju vremensko ograničenje
erozija zemljišta	mehaničko drobljenje i premeštanje površinskog, biološki aktivnog sloja litosfere usled delovanja vode, vetra, sile gravitacije i antropogenih faktora
ES	ekvivalentni stanovnik, za obračun kapacitete PPOV, kojim se uzimaju u obzir stanovnici vezani za kanalizaciju, ali i količina otpadne vode iz lokalne industrije i drugih zagađivača odo koji svoje vode upućuju prema PPOV
EU	Evropska unija
životna sredina	skup prirodnih i stvorenih vrednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje, odnosno prostor i uslove za život
Zajednička sveobuhvatna strategija za zemlje dunavskog sliva (EU Danube Strategy)	Inicijativa EU čiji cilj je definisanje prioriteta i akcionog plana oko tri glavna stuba (saobraćaj, energetika i elektronske komunikacije; životna sredina; i socio-ekonomski razvoj) kako bi se formirao zajednički razvojni okvir za 14 zemalja dunavskog sliva i na bolji način usmerilo korišćenje raspoloživih finansijskih instrumenata, posebno evropskih strukturalnih i pretpriputnih fondova
zakup zemljišta (ground lease)	obligaciono-pravni odnos koji predstavlja zakonsku osnovu za davanje građevinskog zemljišta pod zakup na duži vremenski period (30, 50 i više godina)
zaštita životne sredine	skup mera i aktivnosti koje se preduzimaju radi zaštite prirodnih i stvorenih vrednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje, odnosno prostor i uslove za život
zaštita kulturnog nasleđa	disciplina koja se bavi identifikacijom, proučavanjem, valorizacijom, zaštitom, konzervacijom, prezentacijom i prenošenjem kulturnog nasleđa budućim generacijama
zaštita poljoprivrednog zemljišta	mere i aktivnosti koje se preduzimaju u cilju trajnog obezbeđenja prirodnih funkcija zemljišta, korišćenja zemljišta u skladu sa njegovom namenom, očuvanja i unapređivanja namenskog korišćenja zemljišta
zaštitne zone i rastojanja	predstavljaju prostor oko objekata sa povećanim zagađivanjem i rizikom za životnu sredinu i zdravlje ljudi, u kome se propisuju posebni uslovi korišćenja zemljišta i obavljanje aktivnosti
zaštićena područja	područja koja imaju izrazitu biološku, geološku, ekosistemsku i/ili predeonu raznovrsnost i zbog toga se aktom o zaštiti proglašavaju zaštićenim područjima od opšteg interesa
zaštićena prirodna dobra	zaštićena područja, zaštićene vrste i pokretna zaštićena prirodna dokumenta
zaštićene vrste	organske vrste zaštićene zakonom
investiciona klima	poslovna klima koja podrazumeva stabilnost u poslovanju, predvidljivost rizika i takvo okruženje koje stimuliše investiranje i kreiranje nove vrednosti
indeks humanog razvoja (human development index - HDI)	koncept UNDP-a kojim se meri siromaštvo, pismenost, obrazovanje, životni vek i drugi faktori za zemlje sveta. HDI rangira prosečna dostignuća u zemljama po tri osnovne stvari u ljudskom razvoju: dužini i kvalitetu života; znanju, mereno prema pismenosti (takođe, se uzima u obzir osnovno, srednje, kao i procenat upisa u obrazovne institucije); pristojnom standardu života, mereno prema bruto domaćem proizvodu po glavi stanovnika
indikatori	složeni pokazatelji ("kompozitne informacije"), sastavljeni od dva ili više osnovna podatka ("baznih informacija"), koji treba da ukažu na: stanje određenog fenomena, odnosno, atributa; pravac akcije koji se preduzima, ili treba preduzeti, radi rešavanja određenog problema; meru "uspešnost", "performansu" i sl., ostvarivanja aktivnosti
industrijska zona	skupna lokacija ili ograničeni prostor većeg broja firmi iz iste ili različitih grana, odnosno lokacijski oblik poslovne infrastrukture koji pored drugih modela lokacije (industrijski park, tehnološki park, slobodna zona, poslovni inkubator, biznis centar, aerodromska zona razvoja i drugih) predstavlja atraktivni instrument privlačenja ulaganja na području regije ili zemlje radi smanjivanja teritorijalnih neravnomernosti u nivou ukupne i industrijske razvijenosti
institucionalno i organizaciono prilagođavanje	preduzimanje aktivnosti od strane određene institucije-organizacije, za koje se nalazi da su neophodne da ona prilagodi svoju strukturu, ponašanje i veze sa okruženjem, na način da se bolje pozicionira u novonastalim prilikama i onima koje je očekuju u budućnosti
integralna poljoprivreda	sistem poljoprivredne proizvodnje koji omogućava realizaciju ekonomskih i ekoloških ciljeva, namernim korišćenjem savremenih tehnoloških postupaka, sistematskim unapređivanjem upravljanja i uvođenjem raznovrsnih vidova biološkog progressa, na način koji doprinosi ostvarivanju tih ciljeva
integrativna konzervacija	pristup urbanoj i prostornoj konzervaciji koji predstavlja nirenje zahteva za očuvanjem nasleđa i ciljeva urbanističkog planiranja
integrirano, uspešno ruralno područje	područje koje ima povoljne društveno-ekonomske i prostorne pokazatelje razvoja - integriraniju i razvijeniju infrastrukturu opremljenost, povezanost i razvijeniju privrednu delatnost. Karakterišu ih povoljniji geomorfološki i klimatski uslovi kao i povoljna struktura poljoprivredne proizvodnje. U proizvodnoj strukturi dominiraju delatnosti koje su produktivnije, a prisutan je i veći stepen vertikalne integracije primarnih aktivnosti sa prehrambenom industrijom kao i diverzifikacija aktivnosti
interkonekcija	međusobno povezivanje (fizičko ili logičko) elektronskih komunikacionih mreža, kojim se omogućava korisnicima jedne mreže komunikacija sa korisnicima drugih mreža
infrastruktura	materijalizovani uslovi (resursi, mreže i objekti) postojanja i razvoja osnovnih čovekovih aktivnosti u organizovanom prostoru; tehnička infrastruktura obuhvata saobraćajne, energetske, vodne i elektronske komunikacione mreže i opremu
infrastrukturni koridor	pojas u kojem su smešteni i usaglašeni saobraćajni, energetski, vodni i elektronski komunikacioni linijski tehnički sistemi, objekti i terminali međunarodnog republičkog i regionalnog značaja
jednakost usluga	označava dostupnost usluge koja nije standardizovana, nego je organizovana u zavisnosti od demografskih, socijalnih, kulturnih, ekonomskih i prostorno-naseljskih obeležja lokalne zajednice
JPO	Javni poštanski operator
kapacitet predela	odražava stepen prilagođavanja planiranim promenama bez značajnih uticaja na karakter predela; kapacitet predela se menja u odnosu na tip i prirodu predložene promene
kapacitet prostora i životne sredine turističkog područja	predstavlja maksimalan obim i intenzitet korišćenja prostora i resursa za razvoj turizma koji ne dovodi do degradacije prostora, poremećaja u ekosistemima i zagađenja životne sredine
karakter predela	dosledna i jasna šema (obrazac) predeonih elemenata koji ga čini prepoznatljivim, drugačijim u odnosu na ostale
Karpataska konvencija	Konvencija potpisana 2003. godine u cilju saradnje u oblasti prostorno-razvojnje politike i zaštite životne sredine između sedam država kroz koje se prostiru Karpati
Kartagena	međunarodni ugovor koji reguliše kretanja (od zemlje do zemlje) živih modifikovanih organizama koji su rezultat modernih biotehnologija; Republika Srbija je

protokol o biosigurnosti KDS	ratifikovala ovaj Protokol 2006. godine kablovski distributivni sistem - sistem kablova i uređaja namenjenih prvenstveno za distribuciju radio i TV programa
klimatski resursi	energetski resursi: sunčeva energija, biomasa, vetar, hidroenergija (uključujući i izvore) predstavljaju različite kombinacije energije sunca i prisustva vode u atmosferi
KNU	kota normalnog uspora, kota kada je akumulacija potpuno puna
komutacija paketa	elektronski komunikacioni uređaj koji obezbeđuje prespajanje više vrsta usluga, koje su prethodno objedinjene u obliku digitalnih paketa
komutirana mreža	skup sredstava koja obezbeđuju međusobno prespajanje korisnika mreže
Konvencija o biodiverzitetu	međunarodni ugovor koji je Republika Srbija ratifikovala 1. marta 2002. godine
konvencionalna poljoprivreda	sistem poljoprivredne proizvodnje koji karakterišu visoka kapitalna intenzivnost, monokultura i intenzivna upotreba sintetičkih inputa, poput hemijskih đubriva i pesticida, sa osnovnim ciljem maksimiziranja produktivnosti i profita
kondominijum	predstavlja kombinaciju privatne i zajedničke svojine u višespratnim stambenim zgradama, poslovnim, rekreativnim i drugim objektima
kulturna dobra	stvari i tvorevine materijalne i duhovne kulture od opšteg interesa koje uživaju posebnu zaštitu utvrđenu Zakonom o kulturnim dobrima. Nepokretna kulturna dobra obuhvataju spomenike kulture, prostome kulturno-istorijske celine, arheološka nalazišta i znamenita mesta
kulturni predeli	predeli kombinovanog delovanja prirode i čoveka. Razlikuju se ruralni i urbani kulturni predeli. U kulturnim predelima se prepoznaju objekti kulturno-istorijskog nasleđa u kategorijama: a) dizajniranih kulturnih predela, b) organskih i reliktnih kulturnih predela i c) asocijativnih kulturnih predela
kulturno nasleđe	skup resursa nasledenih iz prošlosti, koje ljudi identifikuju nezavisno od vlasništva nad njima, kao odraz i izraz neprekidno evoluirajućih vrednosti, uverenja, znanja i tradicija
kulturno područje	termin koji ne postoji u našoj stručnoj terminologiji, ali se uvodi da bi se definisao najveći obim područja sa specifičnim i koncentrisanim fondom kulturnog nasleđa i koje može biti podeljeno na zone u zavisnosti od kriterijuma koji se uspostave, a najčešće vrednost samog nasleđa. Kulturna područja, po pravilu obuhvataju i prirodne vrednosti, pa se unutar kulturnog područja mogu izdvojiti i kulturni predeli
kulturni spomenik nacionalnog značaja	svi spomenici različitih kategorija (kulturna dobra, kulturna dobra velikog značaja i kulturna dobra izuzetnog značaja) koji nisu upisani u Listu svetske kulturne baštine; ovaj termin nije prepoznat u zakonodavstvu, ima planski značaj u smislu evaluacije vrste i kategorije kulturnog nasleđa i kompatibilan je sa terminom kulturno dobro u granicama Republike Srbije
lokalne veze	obuhvataju karakteristične tipove pojedinih oblika građevina, prostornih celina, urbanih matrica. Njihova povezanost i značaj je na nivou regiona, bez obzira na pojedinačne primere izuzetne vrednosti. Oni iskazuju određene sličnosti, tipične za region i prilikom obilaska (bilo turističkog, obrazovnog ili istraživačkog karaktera) pružaju jasnu sliku arhitektonskom i kulturnom razvoju regiona
megaprojekti	megaprojekti su posebno naglašena projektantska dela, urbani reperi četvrti ili grada, koji svojom veličinom i upadljivošću izazivaju posebnu pažnju, nameću se u odnosu na okolinu
međunarodni itinereri	su najprezentativniji oblik povezivanja i prikazivanja kulturnog nasleđa zato jer pružaju mogućnost uporednog sagledavanja sličnosti i razlika koje postoje među primerima, omogućavaju upoznavanje sa razvojnim promenama i stvaraju jasnu sliku o prostornim i vremenskim dimenzijama određenih kulturnih pojava koje se manifestuju kroz graditeljstvo. U pojedinim vremenskim epohama istovetan ili sličan razvoj može se uočiti na veoma širokim teritorijama. Pored praistorije, to su, po pravilu, bili periodi vlasti velikih, moćnih država koje su dominirale mnogim narodima, inače različitih rasnih osobenosti
melioracije	mere kojima se popravljaju fizičke, hemijske i biološke osobine zemljišta, radi stvaranja i održavanja optimalnog vodno-vazdušnog režima i drugih povoljnih uslova za rast i razvoj gajenih biljaka i postizanje stabilnih prinosa
menadžment plan	za kulturno nasleđe je specifičan plan upravljanja nasledem koji definiše fundamentalne strateške ciljeve koji treba da obezbede odgovarajuću ravnotežu između konzervacije, održivosti i razvoja na takav način da nasleđe može da bude zaštićeno i očuvano za budućnost
MHE	mala hidroelektrana
NATURA 2000	evropska ekološka mreža, koja proizilazi iz Direktive o zaštiti ptica (79/403/EEC) i Direktive o prirodnim staništima (92/43/EEC)
načelo ili princip	načela, odnosno principi daju obavezujuće, bazne odredbe/vrednosti za razvoj i organizaciju prostora, nezavisno od posebnih uslova u posebnim područjima ili sektorima
nacionalne staze	formiraju se povezivanjem kulturnih dobara koji predstavljaju značajne izvore za poznavanje nacionalne istorije u oblasti arhitekture, naseljavanja i društva. Njihova uzajamna veza može se uspostavljati na nekoliko načina: komparativnim upoređivanjem tipoloških karakteristika arhitekture i okruženja, hodočasničkim putem vernika i slično. Podrazumevaju se prethodna ulaganja u konzervaciju, prezentaciju, i infrastrukturu pojedinih primera. Nacionalne staze mogu se u određenom smislu povezati u jedan jedinstveni itinerer, složen i slojevit po karakteru nasleđa i po vremenu nastanka
neformalna naselja	spontano nastala naselja ili naselja izgrađena bez poštovanja zakonom utvrđenih procedura i propisa
HCTJ (NUTS ²⁹) Nomenklatura statističkih teritorijalnih jedinica za	funkcionisanje regionalne politike EU i sistem redistribucije sredstava između regiona direktno zavisi od postojanja, standardizovanog sistema teritorijalne podele država članica, koji bi davao merljive i uporedive podatke o nivou razvijenosti regiona. Zbog toga je stvoren sistem NUTS koji predstavlja standard administrativno-statističke prirode koji su dužne da uvedu sve države članice radi prikupljanja, razvoja i harmonizacije regionalnih statistika EU; socio-ekonomske analize regiona i definisanja programa razvoja nerazvijenih regiona; stvaranje prostornog, administrativnog i političkog okvira za regionalnu politiku EU
obnovljivi izvori energije (OIE)	izvori energije koji se nalaze u prirodi i obnavljaju se u celosti ili delimično, posebno energija vodotokova, vetra, neakumulirana sunčeva energija, biomasa, geotermalna energija i dr.
održivi razvoj	objedinjava kvalitet života, zaštitu životne sredine, održivo trošenje resursa, ekonomski i socijalni razvoj; održivi razvoj je i sposobnost čovečanstva da obezbedi zadovoljavanje potreba sadašnjeg trenutka ne kompromitujući sposobnost budućih generacija da zadovolje sopstvene potrebe
okruženje	(1) skup okolnosti ili uslova, posebno fizičkih, u kojima se nalazi i živi, radi, razvija zajednica ili pojedinac, spoljašni uslovi koji utiču na život biljaka i životinja. Takođe, fizički uslovi posmatrani u odnosu na mogućnost opstanka života. (2) okolina; životna sredina. (3) generalno se misli na prirodno okruženje: vreme, klimu, vegetaciju, zemljište itd. modifikovano okruženje može biti okruženje koje je promenjeno usled spoljašnjih uticaja
opasan otpad	otpad koji po svom poreklu, sastavu ili koncentraciji opasnih materija može prouzrokovati opasnost po životnu sredinu i zdravlje ljudi i ima najmanje jednu od opasnih karakteristika
operator	pravno ili fizičko lice koje gradi, poseduje ili eksploatiše elektronsku komunikacionu mrežu i/ili pruža elektronske komunikacione usluge
opservatorija SEETO	Opservatorija SEETO (South East Europe Transport Observatory - SEETO) je regionalna kancelarija sa sedištem u Beogradu koja ima ulogu prikupljanja podataka, podrške i praćenja ostvarivanja projekata osnovne saobraćajne mreže - putne, železničke, vodne i vazdušne, na prostoru zemalja Zapadnog Balkana
optički kabl	elektronski komunikacioni kabl od staklenih vlakana kojim se prenos poruka vrši pomoću svetlosnih signala
opština	osnovna teritorijalna jedinica u kojoj se ostvaruje lokalna samouprava, a koja je sposobna da, preko svojih organa, vrši sva prava i dužnosti. Opština ima najmanje 10.000 stanovnika. ³⁰ Teritorija za koju se osniva opština predstavlja prirodnu i geografsku celinu, ekonomski povezan prostor, koji poseduje razvijenu i izgrađenu komunikaciju među naseljenim mestima sa sedištem kao gravitacionim centrom
organska	sistem poljoprivredne proizvodnje koji kombinuje najbolje ekološke prakse, visok nivo biološke raznovrsnosti, očuvanje prirodnih resursa i primenu visokih

poljoprivreda participativno planiranje	standarda dobrobiti životinja sa zahtevima određene kategorije potrošača za proizvodima dobijenim upotrebom prirodnih supstanci i procesa označava učestvovanje građana odnosno najšire javnosti u pripremanju, donošenju i ostvarivanju plansko-razvojnih odluka
PGDS	Prosečni godišnji dnevni saobraćaj izražen kroz vozila/dan
perurbano područje	zona tranzicije, interakcije u kome se urbane i ruralne aktivnosti preklapaju, povezuju ili su u konfliktu, a karakteristike prostora su predmet brzih modifikacija uzrokovanih ljudskim aktivnostima
planska evaluacija	vrednovanje u pripremanju, donošenju i ostvarivanju plansko-razvojnih odluka. Tri osnovne klase: ex ante evaluacija (vrednovanje i ocena raznih opcija, pre donošenja odluka); ex post evaluacija (naknadno vrednovanje stepena ostvarivanja ranije donetih odluka); ex continuo evaluacija (stalno vrednovanje stanja i trendova u određenoj oblasti)
plansko-razvojni scenario	izgledna razvojna situacija, koja se definiše, predviđa i ocenjuje, kroz više mogućnosti (varijanti, opcija i sl)
plodored	smenjivanje različitih poljoprivrednih kultura na istoj površini u sukcesivnim vremenskim periodima, u cilju poboljšanja plodnosti zemljišta i sprečavanja napredovanja biljnih bolesti i štetočina, koje prate određene biljne vrste kontinuirano gajene na istom prostoru
područja sa posebnim razvojnim problemima	područja s relativno niskim nivoom privrednog razvoja koji može biti rezultat njihovog geografskog položaja, perifernog statusa, prirodnih i klimatskih uslova, demografskih osobina (retko naseljena područja s izrazito niskom gustoćom stanovnika, područja izložena iseljavanju), ograničenja dostupnosti (područja slabo infrastrukturno povezana s centrima). Područja koje odlikuje zaostala privredna struktura, takođe, se smatraju područjima sa posebnim razvojnim problemima
policentrični razvoj	prostorna i funkcionalna forma razvoja u kojoj postoji više centara umesto jednog velikog grada koji će dominirati nad ostalim naseljima. Centri su povezani u mreže i međusobno se dopunjavaju putem komunikacionih i saobraćajnih veza, uz uključivanje i razvoj perifernih regija
policentrizam	politika koja polazi od pretpostavke da su dobiti policentričnog razvoja povećana konkurentnost, kohezioni i regionalni balans, pristup infrastrukturi, znanju i održivog razvoja
poljoprivredni sistem	način korišćenja poljoprivrednog prostora za proizvodnju i preradu biljnih i stočarskih proizvoda, ocenjivan ekološkim i ekonomskim kriterijumima. Osnovni kriterijum za izdvajanje ovih sistema predstavlja stepen zavisnosti poljoprivrede od industrijskih sredstava za proizvodnju, u prvom redu, mineralnih đubriva i pesticida, kao i od njenog uticaja na prirodnu sredinu
poljoprivredno gazdinstvo	proizvodna jedinica na kojoj privredno društvo, zemljoradnička zadruga, ustanova ili drugo pravno lice, preduzetnik ili poljoprivrednik obavlja poljoprivrednu proizvodnju
poljoprivredno zemljište	obuhvata njive, vrtove, voćnjake, vinograde, livade, pašnjake i drugo zemljište koje po svojim prirodnim i ekonomskim uslovima može racionalno da se koristi za poljoprivrednu proizvodnju
PPV	postrojenje za prečišćavanje vode (za vodovode)
PPOV	postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda
predeo	označava određeno područje, onako kako ga vide ljudi, čiji je karakter rezultat delovanja i interakcije prirodnih i/ili kulturnih (ljudskih) faktora
predeona raznovrsnost	je strukturiranost prostora nastala u interakciji prirodnih i/ili stvorenih predeonih elemenata određenih biološkim, klimatskim, geološkim, geomorfološkim, pedološkim, hidrološkim, kulturno-istorijskim i sociološkim uslovima
privredni razvoj	složen ekonomski tok kojim se jedna zemlja postepeno oslobađa ekonomske nerazvijenosti i siromaštva, dostižući sve više razvojne nivoe. Privredni razvoj čine: privredni rast - povećanje nacionalne proizvodnje tokom vremena i promene u strukturi privrede
prirodne nepogode	pojave narušavanja stabilnosti prirodnih sistema delovanjem prirodnih procesa, u poslednje vreme znatno modifikovanih antropogenim uticajem
prirodni predeli	predeli u kojima je stepen modifikacije minimalan, biofizička struktura je većinom prirodnog porekla (resursi sredine), a postoje i elementi koji su posledica prirodnih poremećaja i zanemarljivo malog čovekovog uticaja
prirodni priraštaj	razlika između broja rođenih i umrlih
Program "Svetska baština"	ovaj program UNESCO-a (UNESCO World Heritage Programme) imenuje i štiti izuzetne prirodne i kulturne lokalitete od značaja za celokupno čovečanstvo
Program interregionalne saradnje	Program interregionalne saradnje (Interregional Co-operation Programme) su treća vrsta programa u okviru 3. cilja Regionalne politike Evropske unije - Evropske teritorijalne/prostorne saradnje (INTERREG segment C). Interregionalna saradnja omogućuje saradnju između evropskih regiona koji nemaju zajedničku granicu, u cilju realizacije zajedničkih projekata i unrežavanja
Program MAB	Program "Čovek i biosfera" (Man and Biosphere Reserve programme - MAB) formiran je 1977. godine u okviru UNESCO-a kako bi se podstakao interdisciplinarni pristup istraživanju, obuci i komunikaciji u oblasti očuvanja ekosistema i racionalnog korišćenja prirodnih resursa. U okviru ovog programa identifikovani su i unreženi rezervati biosfere
Program saradnje za područje Jugoistočne Evrope (JIE)	jedan od 13 transnacionalnih programa EU (Transnational Co-operation Programme South East Europe - SEE) koji za cilj ima unapređenje "procesa prostorne, ekonomske i socijalne integracije i podsticanje kohezije, stabilnosti i konkurentnosti". Programom je obuhvaćeno 16 zemalja: Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Makedonija, Mađarska, Moldavija, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Hrvatska i Crna Gora, kao i nekoliko regiona iz Italije i Ukrajine
Programi prekogranične ili transgranične saradnje	Programi prekogranične ili transgranične saradnje (Cross-border Co-operation Programmes - CBC) su prva od tri vrste programa u okviru 3. cilja Regionalne politike Evropske unije - Evropske teritorijalne/prostorne saradnje (INTERREG segment A). Ova saradnja podrazumeva saradnju regionalnih i lokalnih jedinica lokalne samouprave duž zajedničke državne granice
Programi transnacionalne saradnje	Programi transnacionalne saradnje (Transnational Co-operation Programmes) su druga od tri vrste programa u okviru 3. cilja Regionalne politike Evropske unije - Evropske teritorijalne/prostorne saradnje (INTERREG segment B). Ova saradnja podrazumeva saradnju više zemalja na zajedničkim projektima
prostor	šira i apstraktnija kategorija bez fizičke ili administrativne određenosti
prostorna diferencijacija životne sredine	valorizacija određenog prostora/područja u odnosu na postojeće stanje kvaliteta životne sredine i trend u narednom periodu
Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi	Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi (PSJIE) je nastao na temelju sastanaka ministara spoljnih poslova balkanskih zemalja, koji su prvi put održani 1988. godine
PSS	Poletno sletna staza
radiorelejna veza	usmerena radio veza koja služi za transport elektronskog komunikacionog signala između fiksnih tačaka
Ramsarska područja	močvare od međunarodnog značaja, naročito kao staništa ptica močvarica, zaštićena na osnovu konvencije potpisane u iranskom gradu Ramsaru 1971. godine
RATEL	Republička agencija za telekomunikacije odnosno Agencija za elektronske komunikacije (prema Zakonu o elektronskim komunikacijama)
regeneracija	izraz koji u užem smislu označava ozdravljenje, rehabilitaciju devastiranog dela grada, gradske četvrti u cilju revitalizacije i gentrifikacije

region	deo teritorije jedne države, odvojeno geografsko područje, zajednica ljudi istih ili sličnih interesa koje se odlikuje ekonomskom homogenošću, međuregionalnom podelom rada i proizvodnom orijentacijom. Istovremeno, region je dovoljne veličine da raspoloživim prirodnim resursima i ljudskim potencijalom, u datim društveno-ekonomskim uslovima, omogući stvaranje žarišta privrednog razvoja, odnosno, specijalizaciju uz istovremeni kompleksan razvoj proizvodnje na toj teritoriji. Granice regiona se najčešće poklapaju sa granicama područja lokalnih vlasti
region za upravljanje otpadom	prostorna celina koja obuhvata više susednih jedinica lokalne samouprave koje, u skladu sa sporazumom koji zaključuju te jedinice lokalne samouprave, zajednički upravljaju otpadom u cilju uspostavljanja održivog sistema upravljanja otpadom
regionalna polarizacija	procesi koji se izražavaju u neuravnoteženom razvoju, praćeni velikim regionalnim razlikama, problemima, rastućim društvenim troškovima, nastajanjem velikih aglomeracija privrede i stanovništva, s jedne strane, naspram nerazvijenog ostatka, s druge strane
regionalni razvoj	unapređenje blagostanja i bogatstva subnacionalnih prostornih jedinica. U tu svrhu se obično koristi pristup koji pretpostavlja uključivanje lokalnih i regionalnih aktera u razvoj određenog područja, odnosno regiona. Tri su međusobno povezana aspekta razvoja na koja se nastoji delovati: ekonomski razvoj, društvena (uključujući kulturu) kohezija i održivost u pogledu zaštite životne sredine. Proces unapređenja privrednog, društvenog, kulturnog, ekološkog aspekta razvoja nekog regiona. Proces se odvija razvijanjem potencijala regiona, te potencijala njegovog stanovništva, kao o razvijanjem odnosa koje region ima sa okruženjem
Regionalni savet za saradnju	Regionalni savet za saradnju (bivši Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope) promovise međusobnu saradnju, kao i evropske i evroatlantske integracije zemalja Jugoistočne Evrope u cilju podsticanja razvoja. Savet je zvanično počeo sa radom 2008. godine i obuhvata 11 zemalja učesnica
regionalni centri za upravljanje otpadom	centri u regionima za upravljanje otpadom koji sadrže: regionalnu deponiju, postrojenje za selekciju reciklabilnog otpada, transfer stanice, postrojenje za kompostiranje, centre za sakupljanje reciklabilnog otpada
rezervati biosfere	područja međunarodno priznata u okviru UNESCO-ovog programa Čovek i biosfera (MAB)
reindustrijalizacija	proces privrednog razvoja koji omogućava izlazak iz recesije, u kome industrija ima prioritetno mesto, a koji podrazumeva tehnološke promene sa prelaskom na visoku tehnologiju i porast produktivnosti rada
reliktna vrsta	vrsta koja je u dalekoj prošlosti imala široko rasprostranjenje a čiji je današnji areal sveden na prostorno male delove
remedijacija	aktivnosti na uklanjanju, kontroli, ograničavanju ili redukovanju zagađenja, tako da kontaminirano područje, uzimajući u obzir njegovu sadašnju i buduću namenu, više ne predstavlja rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu
reprodukcija stanovništva	proces obnavljanja generacija unutar stanovništva
restitucija	povraćaj ranijih prava na zemljištu i drugim nepokretnostima koja su vlasnici izgubili po raznim osnovama u prethodnom periodu, a povezuje se sa reprivatizacijom i formiranjem novih svojinskih odnosa na zemljištu, koje je ranije pripadalo državi
resursi	prirodni izvori neophodni za opstanak i razvoj čovečanstva; dele se na materijalne i energetske resurse
reciklaža	ponovna prerada otpadnih materijala u proizvodnom procesu za prvobitnu ili drugu namenu, osim u energetske svrhe
RRA	Republička radiodifuzna agencija
RTC	Robno transportni centri
ruralna naselja	karakteriše: prevladajuće delatnosti vezane za upotrebu zemljišta; niže gustine naseljenosti; seoski /ruralni pejzaž
ruralni predeo	pokazuje karakteristike prirodnog predela ali se pod uticajem antropogenih promena raščlanjuje u manje celine sa karakterističnim načinom korišćenja i specifičnim kulturnim identitetom
ruralni razvoj	zasniva se na oceni i analizi društvenih, ekonomskih procena i procesa u okruženju kao i lokalnih mogućnosti i potencijala ruralnih područja
ruralni region	region u kojem više od 50% populacije živi u ruralnim zajednicama; da bi se uočile razlike između njih, ovi regioni se najčešće dele u tri tipa: bliži metropolitenskim centrima, udaljeni od metropolitenskih centara i pogranični
ruralno područje	područja/opštine sa gustom naseljenosti manjom od 150 stanovnika na km ² ; područja van funkcionalnih urbanih područja
RHE	reverzibilna hidroelektrana koja radi u turbinskom režimu u vrhovina potrošnje, a vodu pumpa u jezero, kada postoji problem plasmana električne energije (noć, hidrološki povoljni periodi)
SDH	elektronski komunikacioni transportni sistem sinhrono digitalne hijerarhije
solarna energija	elektromagnetno zračenje Sunca, koje dospeva na Zemljinu površinu
socijalne usluge od opšteg interesa	usluge kojima se obezbeđuje socijalna sigurnost i zaštita, obuhvataju mrežu/institucionalni okvir socijalne sigurnosti koja se obezbeđuje različitim načinima a pokriva glavne životne rizike, kao što su oni vezani za zdravlje, starenje, nezaposlenost, rizike od gubljenja posla, nesposobnost/smetnje za samostalan život (disability) i usluge koje se obezbeđuju direktno građanima/pojedincima, imaju ulogu prevencije od isključenosti i jačanje
socijalna kohezija	socijalno pravičan i uravnotežen razvoj, koji omogućava prosperitet što većeg broja socijalnih, teritorijalnih i drugih društvenih grupa, određeni stepen solidarnosti, određeni stepen društvene integracije, i što manju socijalnu isključenost
socijalno stanovanje	označava različite forme subvencioniranog stanovanja (socijalni stanovi, stanovanje sa kontrolisanim zakupninama, subvencionirane stanarine i/ili zakupnine i sl) koje koriste domaćinstva/građani koji zbog ekonomskih, socijalnih i drugih razloga ne mogu po tržišnim uslovima da obezbede stanovanje odgovarajućeg kvaliteta. U upotrebi su i drugi pojmovi sa sličnim značenjem: stanovanje u javnom sektoru (public housing), pristupačno stanovanje (affordable housing), neprofitna stambena izgradnja (non-profit housing) i drugi
sociokulturna održivost turizma	predstavlja razvoj turizma koji uvažava socijalnu jednakost i pruža jednake mogućnosti svima (turistima, zaposlenima, lokalnom stanovništvu), podržava očuvanje i jačanje socijalnog integriteta, kulturnog identiteta i tradicionalnih vrednosti lokalne zajednice
središnje ruralno područje	obuhvata okolinu urbanih centara i područja sa povoljnim geomorfološkim i klimatskim uslovima. Njihov razvoj je najvećim delom uslovljen jakom interakcijom sa gradom i raznim formama ruralno-urbane komplementarnosti, a najčešće je to prisustvo različitih poljoprivrednih i drugih ekonomskih aktivnosti koje su locirane u blizini urbanih centara. Karakterišu ih veze sa urbanim sistemom u proizvodnom i socijalnom smislu
stanište	prostorno ograničena jedinica koja se odlikuje specifičnim kompleksom ekoloških karaktera
strateško planiranje lokalnog razvoja	planiranje lokalnog ekonomskog razvoja kao sistematski proces putem koga akteri iz lokalne zajednice iz privatnog, javnog i nevladinog sektora rade zajedno kako bi stvorili bolje uslove za ekonomski rast i poboljšanje kvaliteta života za sve stanovnike lokalne zajednice
supsidijarnost	označava pristup odnosno strategiju raspodele nadležnosti između više nivoa državne organizacije, kod koje se određena funkcija prenosi na najniži nivo na kojem se može efikasno obavljati
takson	grupa srodnih organizama koje se po stepenu srodstva mogu klasifikovati kao taksonomske kategorije vrste, rodove, familije, redove, klase, razdele, carstva, domene i još mnogobrojne dopunske kategorije
elektronske komunikacije	svako emitovanje, prenos ili prijem poruka u vidu signala korišćenjem žičnih, radio, optičkih ili drugih elektromagnetnih sistema
elektronska komunikaciona mreža	sistem prenosa zajedno sa opremom za obradu signala, prespajanja i/ili usmeravanja i druga sredstva koja omogućavaju prenos signala žičnim, radio, optičkim ili drugim elektromagnetskim sistemom
teritorija	uža i konkretnija, odnosno, jasnije definisana prostorna jedinica odnosno celina

Teritorijalna agenda EU	Teritorijalna agenda Evropske unije - Ka konkurentnijoj i održivijoj Evropi raznovrsnih regiona (Territorial Agenda of the European Union - Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions) predstavlja poslednji usvojen okvir (2007) za izradu nacionalnih i regionalnih politika i planova prostornog razvoja na nivou EU, ažurira postavke ESDP-a
teritorijalna kohezija	teritorijalno uravnotežen razvoj određene prostorne celine, koji, uz to, omogućava rešavanje problema teritorijalne rasepkanosti, ostvarivanje razumne "funkcionalne podele rada" među sastavnim područjima, i postizanje određenog stepena teritorijalne integracije
teritorijalni kapital	skup svih razvojnih faktora (resursa, potencijala i dr) određenog područja. Sastoji se iz "tvrdih" faktora-elemenata kao što su: geografski odnosno geostrateški položaj; klima; veličina teritorije; brojnost populacije; izdašnost prirodnih resursa; ekonomska struktura; kvalitet življenja-života; kvalitet životne sredine; razvijenost tehničke infrastrukture i njena pristupačnost; kulturno nasleđe; ljudski resursi i "mekih" faktora-elemenata: sazajni, kulturni i institucionalni kapital; sposobnost za inovacije; socijalni kapital (u užem smislu); stavovi i običaji pojedinaca, grupa i institucija i organizacija; neformalna regionalna pravila i sposobnost i spremnost za međusobnu saradnju, pomoć, participaciju i postizanje kompromisa
tehnološki udes	(udes većih razmera) je iznenadni i nekontrolisani događaj ili niz događaja pri proizvodnji, prometu, upotrebi, prevozu, preradi, skladištenju, odlaganju ili dugotrajnom neadekvatnom čuvanju opasnih materija, kada nastaju veće emisije, požari i eksplozije koji dovode do ozbiljnih posledica za zdravlje ljudi, životnu sredinu i materijalna dobra
TPS	tehničko putnička stanica
tranzitne vode	reke koje u Republiku Srbiju dolaze iz stranih država
transfer stanica	mesto do kojeg se otpad doprema i privremeno skladišti radi razdvajanja ili pretovara pre transporta na tretman ili odlaganje
uvećana vrednost zemljišta (land value increment)	karakteristika svih urbanih područja koja doživljaju urbani rast i rezultat je ulaganja u zemljište koje, zbog ograničenosti i veće tražnje od ponude, generiše i veću dodatnu ili uvećanu vrednost zemljišta, a ispoljava se preko tržišta lokacija i parcela
UVT	unutrašnji vodni transport
udaljeno, slabo ruralno područje	područja koja pripadaju ovom tipu su najređe naseljena područja, locirana u rubnim oblastima, udaljena od urbanih centara koje takođe karakterišu slabe generičke sposobnosti, izolovana usled topografskih karakteristika terena i loše saobraćajne povezanosti
univerzalna poštanska usluga	osnovne poštanske usluge za koje se garantuje dostupnost svima, sa specifičnim stepenom kvaliteta, po povoljnim cenama
univerzalni servis	skup osnovnih elektronskih komunikacionih usluga određenog kvaliteta i obima koje treba da budu dostupne svima, po prihvatljivim cenama
UPP	unutrašnji plovni putevi
upravljanje otpadom	upravljanje otpadom je sistem delatnosti i aktivnosti koji podrazumeva prevenciju nastajanja otpada, smanjenje količine otpada i njegovih opasnih karakteristika, tretman otpada, planiranje i kontrolu delatnosti i procesa upravljanja otpadom, transport otpada, uspostavljanje, rad, zatvaranje i održavanje postrojenja za tretman otpada, monitoring, savetovanje i obrazovanje u vezi delatnosti i aktivnosti na upravljanju otpadom
upravljanje rizikom	proces planiranja, donošenja odluka i aktivnosti za smanjivanje rizika na prihvatljiv nivo u kontekstu određenih društveno-ekonomskih okolnosti
UPU	univerzalna poštanska usluga
urbana obnova	odnosi se najšire na metodu ponovnog ekonomskog i socijalnog razvoja i unapređenja gradskog zemljišta u zonama srednje i više gustine gradova, često u zonama gradskog jezgra
urbani predeo	čovekovim intervencijama potpuno izmenjen prirodni ili ruralni predeo, funkcionalno prilagođen urbanim potrebama, karakterišu ga pretežno urbani način korišćenja zemljišta, veća gustina naseljenosti, urbana naselja i periurbana područja
urbano razvijanje	potiče od američkog izraza i modela urban sprawl za tzv. rubne zone niske gustine, koje se nalaze na ivicama gradova
usluge od opšteg interesa	usluge koje obezbeđuje javni sektor, bez obzira da li su profitabilne na slobodnom tržištu, a finansiraju se iz javnih fondova (javni saobraćaj, saobraćajna infrastruktura za javnu upotrebu, obezbeđenje snabdevanja vodom i električnom energijom, odvođenje otpadnih voda i odlaganje smeća, obrazovanje, zdravstvene usluge, socijalna zaštita)
javne službe	organizaciona forma u kojoj se ostvaruju prava i interesi utvrđeni zakonom u oblasti: obrazovanja, nauke, kulture, fizičke kulture, učeničkog i studentskog standarda, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, društvene brige o deci, socijalnog osiguranja i zdravstvene zaštite životinja
funkcionalno urbano područje (FUP)	područje delovanja i uticaja urbanog naselja, u funkcionalnom i ekonomskom smislu, bez obzira na administrativnu organizovanost
HE	hidroelektrana
HS	hidrosistem, definisan kao tehnološka celina (npr. HS DTD)
centar za sakupljanje reciklabilnog otpada	mesto određeno odlukom opštine, odnosno grada, na koje građani donose materijal pogodan za reciklažu, kabaste predmete (nameštaj, bela tehnika), baštenski otpad
crvene knjige	naučno stručna studija ugroženih divljih vrsta prema kategorijama ugroženosti i faktorima ugrožavanja

29 Nomenclature des unites territoriales statistiques

30 Opštine koje su formirane pre Zakona o teritorijalnoj organizaciji (2007) mogu imati i manje od 10.000 stanovnika, a izuzetno, kada postoje posebni prirodni, ekonomski, geografski ili istorijski razlozi, može se osnivati nova opština sa manje od 10.000 stanovnika.